

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๓๔ ตอนที่ ๓๓๑ – ๓๔๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๓๓๑

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ผู้ใดแลฟังพูดอย่างนี้ นายบ้านนามว่าปาฏลียะรู้จักพวก
อำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะซึ่งเป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม แม้นายบ้าน
ปาฏลียะก็เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม ดังนี้ ผู้นั้นเมื่อพูดถึง ฟังพูดถูกหรือหนอแล

นายบ้านกราบทูลว่า

หาเป็นเช่นนั้นไม่พระเจ้าข้า พวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะเป็น
พวกหนึ่ง ข้าพระองค์เป็นพวกหนึ่ง พวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะเป็น
คนมีธรรมเป็นอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์เป็นคนมีธรรมเป็นอย่างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ก็ที่จริง ท่านจะไม่ได้เป็นดังนี้ว่า นายบ้านนามว่าปาฏลียะ
รู้จักพวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะซึ่งเป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม แต่
นายบ้านปาฏลียะไม่ใช่เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม ฉะนั้น ตถาคตจักไม่ได้เป็นดังนี้
ว่า ตถาคตรู้จักมายา แต่ว่าตถาคตไม่มีมายา

ดูกร นายคามณี เรา รู้ชัดทั้งมายา ผลของมายา และตลอดถึงความที่บุคคลผู้
มีมายาปฏิบัติอย่างไรแล้ว เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต
นรก

เรา รู้ชัดทั้งปาณาติบาต ผลของปาณาติบาต และตลอดถึงความที่บุคคลผู้ฆ่า
สัตว์ปฏิบัติอย่างไรแล้ว เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

เรา รู้ชัดทั้งอทินนาทาน ผลของอทินนาทาน และตลอดถึงความที่บุคคลผู้ลัก
ทรัพย์ปฏิบัติอย่างไรแล้ว เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

เรา รู้ชัดทั้งกาเมสุมิจฉาจาร ผลของกาเมสุมิจฉาจาร และตลอดถึงความที่บุคคลผู้ประพฤติดิฉิดในกามปฏิบัติอย่างไรแล้ว เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

เรา รู้ชัดทั้งมฺสวาท ผลของมฺสวาท และตลอดถึงความที่บุคคลผู้พูดเท็จ ปฏิบัติอย่างไรแล้ว เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

เรา รู้ชัดทั้งปิสุณาวาจา ผลของปิสุณาวาจา และตลอดถึงความที่บุคคลกล่าวคำส่อเสียดปฏิบัติอย่างไรแล้ว เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

เรา รู้ชัดทั้งมฺรฺสวาจา สัมผัสปลลาปะ อภิขเฌมา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ตลอดถึงความที่บุคคลเป็นมิจฉาทิฏฐิปฏิบัติอย่างไรแล้ว เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

ข้อความต่อไป ขอให้ท่านพิจารณาโดยละเอียด

พระมีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ทุกคนต้องเสวยทุกข์โศกในปัจุบัน บุคคลผู้ลักทรัพย์ทุกคนต้องเสวยทุกข์โศกในปัจุบัน บุคคลผู้ประพฤติดิฉิดในกามทุกคนต้องเสวยทุกข์โศกในปัจุบัน บุคคลผู้พูดเท็จทุกคนต้องเสวยทุกข์โศกในปัจุบัน

ดูกร นายคามณี ก็แหละบุคคลบางคนในโลกนี้ ปรากฏว่าเป็นผู้ประดับด้วยดอกไม้ ใส่ตุ้มหู อาบน้ำ ลูบไล้ดีแล้ว ตบแต่งผมและหนวดแล้ว ให้บำเรอตนด้วยความไคร่กับสตรี เหมือนกับพระราชา

ชนทั้งหลายพูดถึงบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ได้ทำอะไร จึงเป็นผู้ประดับด้วยดอกไม้ ใส่ตุ้มหู อาบน้ำ ลูบไล้ดีแล้ว ตบแต่งผมและหนวดแล้ว ให้บำเรอตนด้วยความไคร่กับสตรี เหมือนกับพระราชา

ชนทั้งหลายได้พูดถึงชายคนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ข่มขืนของพระราชาแล้วฆ่ามันเสีย พระราชาทรงโสมนัส ได้ทรงพระราชทานรางวัล

ฉะนั้น ชายคนนี้จะเป็นผู้ประดับด้วยดอกไม้ ใส่ตุ้มหู อาบน้ำ ถูบไล้ดีแล้ว ตบแต่งผมและหนวดแล้ว ให้บำเรอตนด้วยความใคร่กับสตรี เหมือนกับพระราชา

ดูกร นายคามณี บุคคลบางคนในโลกนี้ ปรากฏว่าถูกเขาเอาเชือกที่เหนียวแน่นมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงแล้วโกนศีรษะเสีย แล้วพาตระเวนไปตามถนน ตามตรอก ด้วยบันฑะวะเสียงสนั่น แล้วออกทางประตูด้านทิศทักษิณ แล้วตัดศีรษะเสียทางด้านทักษิณของพระนคร

ชนทั้งหลายได้พูดถึงบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ได้ทำอะไรไว้ จึงถูกเขาเอาเชือกที่เหนียวแน่นมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงแล้วโกนศีรษะเสีย แล้วพาตระเวนไปตามถนน ตามตรอก ด้วยบันฑะวะเสียงสนั่น แล้วออกทางประตูด้านทิศทักษิณ แล้วตัดศีรษะเสียทางด้านทักษิณของพระนคร

ชนทั้งหลายได้พูดถึงชายคนนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ฆ่าบุรุษหรือสตรีที่เป็นมิตรกับพระราชา ฉะนั้นพระราชาทั้งหลาย จึงรับสั่งให้จับเขาแล้วกระทำกรรมกรรมเห็นปานนี้ ดังนี้

ดูกร นายคามณี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เหตุการณ์เช่นนี้ ท่านได้เห็น หรือได้ฟังมาบ้างไหม

สองคนฆ่าเหมือนกัน แต่ว่าผลผิดกัน และก็มีสมณะพวกหนึ่งที่มีวาตะอย่างนี้มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ทุกคน ต้องเสวยทุกข์โทมนัสในปัจจุบัน

พระผู้มีพระภาคตรัสถามนายบ้านว่า

ดูกร นายคามณี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เหตุการณ์เช่นนี้ ท่านได้เห็น หรือได้ฟังมาบ้างไหม

นายบ้านได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุการณ์เช่นนี้ ข้าพระองค์ได้เห็นมาแล้วด้วย ได้ฟังมาแล้วด้วย จักได้ฟังต่อไปอีกด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ในสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์พวกที่มีวาตะ
อย่างนี้ มีทิวจิตอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ทุกคนต้องเสวยทุกข์โศกในปัจุบัน ดังนี้
เขาเหล่านั้นพูดจริงหรือเท็จ

ธรรมต้องเป็นธรรม จริง ต้องจริง เขาเหล่านั้นพูดจริงหรือเท็จที่ว่า บุคคลผู้ฆ่า
สัตว์ทุกคนต้องเสวยทุกข์โศกในปัจุบัน ถ้าใครบอกว่า ทุกคนต้องเสวยทุกข์โศกในปัจุบัน
เขาเหล่านั้นพูดจริงหรือเท็จ

นายบ้านกราบทูลว่า

พูดเท็จ พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็พวกที่กล่าวเท็จเปล่า ๆ นั้น เป็นคนมีศีลหรือเป็นคนทุศีลเล่า

นายบ้านกราบทูลว่า

เป็นคนทุศีล พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็พวกที่เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทรามนั้น เป็นคนปฏิบัติผิดหรือเป็นคนปฏิบัติ
ชอบเล่า

นายคามณีกีกราบทูลว่า

เป็นคนปฏิบัติผิด พระเจ้าข้า

ถ้าเข้าใจธรรมผิด จะให้ปฏิบัติถูกได้ไหม ก็ไม่ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็พวกที่ปฏิบัติผิดนั้น เป็นคนมีความเห็นผิด หรือเป็นคนมีความเห็นชอบเล่า

นายคามณีกีกราบทูลว่า

เป็นคนมีความเห็นผิด พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็สมควรละหรือที่จะเลื่อมใสในพวกที่มีความเห็นผิดเหล่านั้น

นายบ้านกราบทูลว่า

ไม่สมควรเลย พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี บุคคลบางคนในโลกนี้ ปรากฏว่าเป็นผู้ประดับด้วยดอกไม้ ใส่ตุ้มหู อาบน้ำ ถูบไล้ดีแล้ว ตบแต่งผมและหนวดแล้ว ให้บำเรอตนด้วยความใคร่กับสตรี เหมือนกับพระราชา

ชนทั้งหลายพูดถึงบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ได้ทำอะไร จึงเป็นผู้ประดับด้วยดอกไม้ ใส่ตุ้มหู อาบน้ำ ถูบไล้ดีแล้ว ตบแต่งผมและหนวดแล้ว ให้บำเรอตนด้วยความใคร่กับสตรีเหมือนกับพระราชา

ชนเหล่านั้นได้พากันพูดถึงชายคนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ ช่มชี่ ลักเอาทรัพย์ของข้าศึกของพระราชาพระราชาทรงโสมนัส ได้พระราชทานรางวัล แก่เขา ฉะนั้น ชายคนนี้จะประดับด้วยดอกไม้ ใส่ตุ้มหู อาบน้ำ ถูบไล้ดีแล้ว ตบแต่งผมและหนวดแล้ว ให้บำเรอตนด้วยความใคร่กับสตรีเหมือนกับพระราชา

แม้ลักทรัพย์ แต่เป็นทรัพย์ของข้าศึกของพระราชา เพราะฉะนั้น พระราชาก็ ทรงโสมนัส และพระราชทานรางวัลให้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี บุคคลบางคนในโลกนี้ ปรากฏว่าถูกเขาเอาเชือกที่เหนียวมัด แขนไพล่หลังอย่างมั่นคงแล้ว ฯลฯ ตัดศีรษะเสียทางด้านทักษิณของพระนคร

ชนทั้งหลายได้พากันพูดถึงบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ได้ ทำอะไร จึงถูกเขาเอาเชือกที่เหนียวมัดแขนเอามือไพล่หลังอย่างมั่นคงแล้ว ฯลฯ ตัด ศีรษะเสียทางด้านทักษิณของพระนคร

ชนทั้งหลายได้พากันพูดถึงชายคนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ ลักทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งแห่งโจรกรรม จากบ้านบ้าง จากป่าบ้าง ฉะนั้น พระราชาจึง รับสั่งให้จับเขา แล้วทำกรรมกรณเห็นปานนี้

ดูกร นายคามณี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เหตุการณ์เช่นนี้ ท่านได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างไหม

นายคามณีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุการณ์เช่นนี้ ข้าพระองค์ได้เห็นมาแล้วด้วย ได้ฟังมาแล้วด้วย จักได้ฟังต่อไปอีกด้วย

ท่านก็เหมือนกันไซ้ไหม ได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และจะได้ฟังต่อไปอย่างนี้ด้วย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามซ้ำว่า

ดูกร นายคามณี ในสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์พวกที่มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฐิอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ลัทธิทุกคนต้องเสวยทุกข์โศกในปัจจุบัณดังนี้ เขาเหล่านั้นพูดจริงหรือพูดเท็จ

ข้อความซ้ำต่อไปถึงการประพาศติผิตินกาม

พระผู้พระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ปรากฏว่าเป็นผู้ประดับด้วยดอกไม้ ใส่มุมหุ อาบน้ำ ลูบไล้ดีแล้ว ตบแต่งทรงผมและหนวดแล้ว ให้บำเรอตนด้วยความใคร่กับสตรี เหมือนกับพระราชา

ชนทั้งหลายได้พากันพูดถึงบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ได้ทำอะไรจึงเป็นผู้ประดับด้วยดอกไม้ ใส่มุมหุ อาบน้ำ ลูบไล้ดีแล้ว ตบแต่งทรงผมและหนวดแล้ว ให้บำเรอตนด้วยความใคร่กับสตรี เหมือนกับพระราชา

ชนทั้งหลายได้พากันพูดถึงคนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ประพาศติผิตินกามของข้าศึกของพระราชา พระราชาทรงโสมนัส ได้พระราชทานรางวัลแก่เขา

นี่เป็นเหตุที่ชายคนนั้นได้รับการบำเรออย่างนั้น

ส่วนอีกบุคคลหนึ่ง ปรากฏว่าถูกเชือกที่เหนียวมัดแขนไพล่หลังมั่นคง และก็ถูกตัดศีรษะ ซึ่งชนทั้งหลายได้พากันพูดถึงบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า ชายคนนี้ได้ทำอะไรไว้ จึงได้รับโทษอย่างนั้น

ชนทั้งหลายได้พากันพูดถึงคนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ประพฤติดีในกุตสตรี้ ในกุตติดาของพระราชา ฉะนั้น พระราชาจึงรับสั่งให้จับเขา แล้วกระทำการกรรมเห็นปานนี้

พระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามซ้ำว่า ดูกร นายคามณีท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เหตุการณ์เช่นนี้ ท่านได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างไหม ซึ่งนายบ้านก็กราบทูลว่า เหตุการณ์เช่นนี้ ข้าพระองค์ได้เห็นมาแล้วด้วย ได้ฟังมาแล้วด้วย จักได้ฟังต่อไปด้วย

ข้อต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสถึงบุคคลที่ประดับด้วยดอกไม้ ได้รับการบำเรออย่างดีว่า บุคคลนั้นได้ทำอะไร จึงได้รับการบำเรออย่างดีนั้น ซึ่งชนทั้งหลายได้พากันพูดถึงคนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ทำพระราชาให้ทรงพระสรวลได้ด้วยการพูดเท็จ พระราชาทรงโสมนัส ได้พระราชทานรางวัลแก่เขา

แต่ว่าอีกบุคคลหนึ่ง ปรากฏว่าถูกเขาเอาเชือกที่เหนียวมัดแขนไพล่หลังโกนหัว พาตระเวนไปตามถนน แล้วก็ตัดศีรษะเสีย ชนทั้งหลายได้พากันพูดถึงบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ ชายคนนี้ทำลายประโยชน์ของคฤหบดีบ้าง ของบุตรแห่งคฤหบดีบ้าง ด้วยการพูดเท็จ ฉะนั้น พระราชาจึงรับสั่งให้จับเขา แล้วกระทำการกรรม เห็นปานนี้

ถ. การพูดถึงกรรมและผลของกรรมที่ท่านอาจารย์กล่าวนั้น คือ การกระทำความผิดต่าง ๆ การกระทำทุจริตต่าง ๆ ผลของกรรมในปัจจุบันนี้ก็อาจมีได้ แต่วามียากเหลือเกิน โดยมากจะปรากฏในอนาคต

ส่วนที่ว่าการกระทำทุจริตต่าง ๆ แล้วได้รับการบำเรอต่าง ๆ การบำเรอต่าง ๆ นี้ ไม่ใช่ผลของการกระทำกรรมที่ทุจริตในปัจจุบันนี้แน่ เหตุกับผลไม่ตรงกัน กระทำทุจริต ทำไมจึงได้รับการบำเรอ แต่การบำเรอต่าง ๆ ที่ได้รับ ผมเข้าใจว่า คงจะ

เนื่องมาจากกุศลกรรมในอดีต ส่วนการกระทำอกุศลกรรมในปัจจุบันนี้ ก็ปรากฏว่าถูกลงโทษ ทำร้ายต่าง ๆ นั้น ก็อาจจะปรากฏผลในปัจจุบันนี้ได้บ้างในบางโอกาส แต่ว่าน้อยเต็มที แต่ผลก็ไม่หนีไปจากอกุศลกรรมในอดีต ที่นี้ ขณะที่พระผู้มีพระภาคกำลังอธิบายอยู่นั้น รู้สึกว่านำมาใกล้ชิดกันเข้า ก็อาจจะทำให้เกิดการเข้าใจคลาดเคลื่อนไปได้ กระผมเข้าใจอย่างนี้ครับ

ส. โดยมากผู้ฟังที่ไม่ได้คิดถึงเหตุกับผลว่าจะต้องตรงกัน เวลาเห็นบุคคลใดได้รับรางวัล ได้รับการบำรุงบำเรอ ได้รับการประดับประดา ยกย่องต่าง ๆ จากการกระทำสิ่งที่เป็นอกุศลกรรม ก็เข้าใจว่า นั่นเป็นผลของการกระทำอกุศลกรรม เข้าใจว่า อกุศลกรรมเป็นกุศล เป็นสิ่งที่ควรเจริญ เป็นสิ่งที่ควรทำ

แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอกุศลกรรมบถ ซึ่งได้แก่ปาณาติบาต การฆ่าสิ่งที่มีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นใคร ในขณะนั้นอกุศลจิตต้องเกิด จึงจะกระทำการฆ่าสิ่งที่มีชีวิตนั้นได้ ไม่ใช่เป็นเพราะกุศลจิตแน่นอน และเมื่ออกุศลจิตที่เป็นเหตุให้กระทำการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตลงไปแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลวิบาก แต่ไม่ใช่ว่า ต้องได้รับผลในปัจจุบันชาตินั้นทุกคน

การให้ผลของกรรม แล้วแต่กาละ อาจจะให้ผลในปัจจุบันชาติ หรืออาจจะให้ผลในชาติต่อไป หรืออาจจะให้ผลในชาติต่อจากนั้นไปอีกก็ได้ ซึ่งแล้วแต่ว่า อกุศลกรรมที่ได้กระทำนั้น พร้อมด้วยเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดผลเมื่อไร

การได้รับรูป รส กลิ่น เสียง โภกฐิพพะที่ดีทั้งหมด ต้องเป็นผลของกุศลกรรม ส่วนการได้รับรูป เสียง กลิ่น รส โภกฐิพพะที่ไม่น่าพอใจทั้งหมด ที่เป็นอนิฏฐารมณ์ ก็ต้องเป็นผลของอกุศลกรรม ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องได้รับในปัจจุบันชาติ เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลใดมีวาตะ มีคำพูด หรือมีความเห็นว่า ทุกคนจะต้องได้รับทุกขโหมันต์ในปัจจุบันชาติ บุคคลนั้นกล่าวเท็จ พูดไม่ถูก เพราะเหตุว่ามีความเห็นผิด

อีกสูตรหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ธรรมที่เป็นจริงเป็นอย่างไร พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงอย่างนั้น

สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ตาลปุตตสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล พ่อบ้านนักเต็นรำนามว่าตาลบุตร เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เคยได้ยินคำของนักเต็นรำ ผู้เป็นอาจารย์ และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า นักเต็นรำคนใด ทำให้คนหัวเราะ รื่นเริง ด้วยคำจริง บ้าง คำเท็จบ้าง ในท่ามกลางสถานเต็นรำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ ผู้นั้นเมื่อแตก ภายตายเป็น ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาผู้รำเริง ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัส อย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อย่าเลยนายคามณี ขอพักข้อนี้เสียเถิด ท่านอย่าถามข้อนี้แก่เราเลย

แม้ครั้งที่ ๒ ... แม้ครั้งที่ ๓ พ่อบ้านนักเต็นรำนามว่าตาลบุตร ก็ได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เคยได้ยินคำของนักเต็นรำ ผู้เป็นอาจารย์ และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า นักเต็นรำคนใด ทำให้คนหัวเราะ รื่นเริง ด้วยคำจริง บ้าง คำเท็จบ้าง ในท่ามกลางสถานเต็นรำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ ผู้นั้นเมื่อแตก ภายตายเป็น ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาผู้รำเริง ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัส อย่างไร

จะไปเกิดเป็นเทวดาได้ไหม ขณะนั้นเป็นอกุศลจิตหรือกุศลจิต ขณะที่ทำให้คน หัวเราะรื่นเริงด้วยคำจริงบ้าง คำเท็จบ้าง ในท่ามกลางสถานเต็นรำ ในท่ามกลาง สถานมหรสพ

ตนเองก็มีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นอกุศล และยังเป็นปัจจัยให้บุคคลอื่นเพิ่มพูน โลภะ โทสะ โมหะอีก เพราะฉะนั้น ข้อที่ นักเต็นรำ ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ ก่อน ๆ กล่าวว่า นักเต็นรำคนใด ทำให้คนหัวเราะ รื่นเริง ด้วยคำจริงบ้าง คำเท็จ บ้าง ในท่ามกลางสถานเต็นรำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ ผู้นั้นเมื่อแตกภายตายเป็น ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาผู้รำเริง ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคจะตรัสว่าอย่างไร

๓๓๒

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี เราห้ามท่านไม่ได้แล้วว่า อย่าเลยนายคามณี ขอพักข้อนี้เสียเถิด ท่านอย่าถามข้อนี้แก่เราเลย แต่เราจักพยากรณ์ให้ท่าน

ดูกร นายคามณี เมื่อก่อนสัตว์ทั้งหลายยังไม่ปราศจากราคะ อันกิเลสเครื่องผูกคือราคะผูกไว้ นักเตนร่ำรวบรวมเข้าไว้ซึ่งธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ในท่ามกลางสถานเตนร่ำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ แก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น

เมื่อก่อนสัตว์ทั้งหลายยังไม่ปราศจากโทสะ อันกิเลสเครื่องผูกคือโทสะผูกไว้ นักเตนร่ำรวบรวมเข้าไว้ซึ่งธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโทสะ ในท่ามกลางสถานเตนร่ำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ แก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น

เมื่อก่อนสัตว์ทั้งหลายยังไม่ปราศจากโมหะ อันกิเลสเครื่องผูกคือโมหะผูกไว้ นักเตนร่ำรวบรวมเข้าไว้ซึ่งธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโมหะ ในท่ามกลางสถานเตนร่ำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ แก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น

นักเตนร่ำนั้น ตนเองก็มัวเมาประมาท ตั้งอยู่ในความประมาท เมื่อแตกกายตายไปย่อมบังเกิดในนรก ชื่อปหาสะ

อนึ่ง ถ้าเขามีความเห็นอย่างนี้ว่า นักเตนร่ำคนใด ทำให้คนหัวเราะ รื่นเริง ด้วยคำจริงบ้าง คำเท็จบ้าง ในท่ามกลางสถานเตนร่ำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ ผู้นั้นเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดา ชื่อปหาสะ ความเห็นของเขาเป็นความเห็นผิด

ดูกร นายคามณี ก็เราย่อมกล่าวคติ ๒ อย่าง คือ นรก หรือกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน อย่างใดอย่างหนึ่ง ของบุคคลผู้มีความเห็นผิดนั้น

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พ่อบ้านนักเตนร่ำนามว่าตาลบุตร ร้องให้สะอื้น น้ำตาไหล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี เราได้ห้ามท่านแล้วมิใช่หรือว่า อย่าเลย นายคามณีขอพัก
ข้อนี้เสียเถิด อย่าถามข้อนี้แก่เราเลย

นายคามณีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ได้ร้องให้ถึงข้อที่พระผู้มีพระภาคตรัสอย่าง
นี้แก่ข้าพระองค์หรอก แต่ว่าข้าพระองค์ถูกนักเตนร่ำ ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์
ก่อน ๆ ล่อลวง ให้หลงสิ้นกาลนานว่า นักเตนร่ำคนใด ทำให้คนหัวเราะ รื่นเรีง
ด้วยคำจริงบ้าง ด้วยคำเท็จบ้าง ในท่ามกลางสถานเตนร่ำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ
ผู้นั้นเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา ชื่อปหาสะ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรง
ประกาศธรรมโดยอนกปริยาย ดุจหางของทีศว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลง
ทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับพระธรรม
และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้
มีพระภาค

นายนาฏคามณีนามว่าตาลบุตรได้บรรพชา ได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มี
พระภาคแล้ว ท่านพระตาลบุตรอุปสมบทไม่นาน หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่
ประมาท มีความเพียร มีใจแน่วแน่ ฯลฯ ก็แล ท่านพระตาลบุตรเป็นพระอรหันต์
องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย

อกุศลต้องเป็นอกุศล ต้องรู้ตามความเป็นจริง ซึ่งก็แล้วแต่การสะสมมาของแต่
ละบุคคล การที่จะห้ามบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ให้กระทำอย่างนี้ ก็ห้ามไม่ได้ ใครจะ
เป็นนักฟ้อนรำ นักเตนร่ำ หรือใครจะมีอาชีพต่าง ๆ ก็แล้วแต่การสะสมของบุคคลนั้น
ซึ่งแต่ก่อนเคยคิดว่า เป็นเราที่เลือกจะมีอาชีพอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ความจริงแล้ว เป็น
เรื่องการสะสมของจิต ที่จะทำให้นิสิตการน้อมไปที่จะมีอาชีพอย่างนั้นอย่างนี้ ตามที่
ได้สะสมมา

ตราบใดที่ยังไม่บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า ก็เลสก็ยังมี และอกุศลกรรมบถ ก็ย่อมเกิดขึ้นเป็นไปตามกำลังของอกุศลธรรมนั้น ๆ แล้วแต่ว่าจะเป็นอกุศลธรรมที่แรงกล้าในขณะใด ที่ถึงกับจะทำให้ประกอบอกุศลกรรมหรือไม่

แต่อย่างไรก็ตาม การเป็นผู้ที่รู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง รู้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายที่เกิดปรากฏนั้นไม่ใช่สัตว์ บุคคล และเจริญอบรม ระลึกรู้สภาพนามธรรมและรูปธรรมทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามปกติตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะอยู่ ณ สถานที่ใด ในขณะใด เมื่อปัญญาสมบูรณ์ขึ้น แสงตลอดในสภาพธรรม รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริง ปัญญานั้นเองจะดับกิเลสที่จะเป็นเหตุให้กระทำอกุศลกรรมที่จะให้ไปสู่อบายภูมิได้

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะมีอาชีพใด ในขณะนี้ ท่านก็ควรเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้สภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

สำหรับจิตใจ เป็นเรื่องที่ละเอียดมาก ถ้าปัญญาไม่รู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงเป็นปกติประจำวัน ก็ไม่สามารถดับกิเลสได้เลย เพราะเหตุว่ากิเลสอยู่ที่จิต ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานและศึกษาธรรม จะเห็นว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น เกื้อกูลโดยละเอียดยิ่งขึ้น

ใน **อังกุตตรนิกาย ทสกนิบาต ทุติยวรรคที่ ๒ ข้อ ๑๙๘-๒๐๒** มีข้อความเรื่องของอกุศลธรรม ซึ่งได้เคยกล่าวแล้วในคราวก่อน คือ การฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑ กล่าวสรรเสริญการฆ่าสัตว์ ๑

ถ้าสติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมของจิตในขณะนั้นตามความเป็นจริง รู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นอกุศลจิต ซึ่งเมื่อมีเหตุปัจจัย คือ อกุศลธรรมยังมีอยู่ ก็เป็นปัจจัยให้สภาพของจิตอย่างนั้นเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานนั้น รู้จักสภาพธรรมที่เกิดกับตน สามารถรู้ความละเอียดของอกุศลธรรม และละอกุศลธรรมที่ละเอียดได้

แม้ในเรื่องของการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยตนเอง ๑ หรือว่าชักชวนผู้อื่นในการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ๑ พอใจในการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ๑ กล่าวสรรเสริญการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ๑ ตลอดไปจนถึง การประพาสในกามด้วยตนเอง ๑ ชักชวนบุคคลอื่นในการประพาสในกาม ๑ พอใจในการประพาสในกาม ๑ กล่าวสรรเสริญการประพาสในกาม ๑

สำหรับเรื่องของการพูดเท็จ มีความละเอียดที่ว่า ขณะที่เพ้อคล่องจิตนั้น ถ้าเป็นเพ้อคล่องที่มีกำลัง ก็ทำให้พูดมุสา ซึ่งการมุสาก็คือ วัตถุประสงค์ไม่จริง คือ ไม่แท้ ชื่อว่ามุสา การทำบุคคลอื่นให้เข้าใจวัตถุประสงค์ไม่จริงนั้น โดยความเป็นของจริง โดยความเป็นของแท้ ชื่อว่าวาตะ

นี่เป็นความหมายของมุสาวาทะ หรือ มุสาวาท เพราะฉะนั้น ถ้ารู้สิ่งใดที่ไม่จริง แต่ถ้าเพ้อคล่องมีกำลัง ก็ทำให้พูดเท็จด้วยตนเอง ๑ หรือว่าชักชวนบุคคลอื่นในการพูดเท็จ ๑ พอใจในการพูดเท็จ ๑ กล่าวสรรเสริญการพูดเท็จ ๑

ซึ่งถ้าท่านศึกษาธรรมโดยละเอียด ท่านก็จะทราบว่า สิ่งใดที่ผิดจากความจริง และท่านกล่าวสิ่งนั้น เป็นการพูดเท็จ ซึ่งท่านจะต้องพิจารณาอุกฤษฏธรรมโดยละเอียดในเรื่องของการพูดเท็จ คือ พูดสิ่งที่ไม่จริง นอกจากนั้น ยังเป็นเรื่องของการพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ การอยากได้ของผู้อื่น การมีจิตปองร้ายผู้อื่น โดยละเอียด คือ ด้วยตนเอง ๑ หรือว่าชักชวนผู้อื่น ๑ หรือว่าพอใจในอุกฤษฏธรรมนั้น ๆ ๑ หรือแม้แต่กล่าวสรรเสริญอุกฤษฏธรรมนั้น ๆ ๑

สำหรับเรื่องของความเห็นผิด ก็ละเอียด คือ ย่อมเป็นผู้ที่มีความเห็นผิดด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิด ๑ พอใจในความเห็นผิด ๑ กล่าวสรรเสริญความเห็นผิด ๑

สำหรับเรื่องของกุศลธรรม ก็เป็นธรรมฝ่ายตรงกันข้าม มีความเห็นชอบด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบ ๑ พอใจในความเห็นชอบ ๑ กล่าวสรรเสริญความเห็นชอบ ๑

เรื่องการเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องละเอียดจริง ๆ เพราะเป็นเรื่องที่สติจะต้องระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจนทั่ว แม้ขณะที่ท่านชักชวนผู้อื่นในเรื่องความเห็นชอบ กำลังชักชวนบุคคลอื่นให้เห็นถูก ให้ปฏิบัติถูก ให้เห็นชอบ ถ้าในขณะนั้นสติไม่ระลึกถึงว่าเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ขณะนั้นก็เป็สัตว์ เป็นบุคคลเป็นตัวตน เพราะฉะนั้น ต้องเป็นปัญญาที่อบรม เจริญ ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเป็นปกติ จนกระทั่งสติมีกำลัง

ในพระไตรปิฎก ใน **สังยุตตนิกาย อินทริยสังยุต วิภังคสูตรที่ ๑** แสดงเรื่องของสติที่เป็นพละ หรือว่าสติที่มีกำลัง ซึ่งข้อความใน **สารัตถปกาสินี อรรถกถา** มีคำอธิบายว่า

ก็เพราะเหตุไร ท่านจึงเอาปัญญามากล่าวไว้ในกำแนกสติ

แก้ว่า คือ อธิบายว่า เพื่อแสดงถึงความเป็นกำลังของสติ

ไม่ใช่ว่าเจริญอบรมไปแล้ว ก็ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ จะกล่าวว่า สติมีกำลังเป็นพละได้ไหม โดยที่ไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ที่จะแสดงว่าสติเป็นพละ มีความมั่นคง เป็นกำลัง ก็ต้องอาศัยปัญญาที่เกิดร่วมกับสตินั้น จำแนกว่า สตินั้นเป็นสติที่มีกำลัง

ข้อความต่อไปมีว่า

ก็สติที่มีกำลังนั้นสัมปยุตต์ คือเกิดพร้อม ด้วยปัญญา ไม่ใช่ปราศจากปัญญา

ในพระสูตรนี้ สัทธา สติ และปัญญินทรีย์ เป็นส่วนเบื้องต้น สมานินทรีย์ที่ผสมกับวิริยินทรีย์ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้ว ท่านกล่าวว่า เป็นโลกุตตระทีเดียว

จะมีแต่สติ โดยไม่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงไม่ได้ หรือว่าท่านที่มุ่งหน้าที่จะให้เกิดสมาธิก่อน และปัญญาจึงจะรู้ลักษณะของสภาพธรรม ท่านอ้างว่า ต้องสงบเสียก่อน ซึ่งในมหาสติปัฏฐานสูตร แม้แต่จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ขณะที่จิตเป็นอกุศล คือ ประกอบด้วยราคะ หรือโลภะ สติก็ต้องระลึกู้ เพื่อละการยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ซึ่งข้อความทั้งหมดนี้จะต้องสอดคล้องกัน แม้ในข้อความที่ว่า ในพระสูตรนี้ ศรัทธา สติ และปัญญาวิริย เป็นส่วนเบื้องต้น สมาธิวิริยที่ผสมกับวิริยวิริย ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้ว ท่านกล่าวว่า เป็นโลกุตตระทีเดียว

กว่าจะถึงโลกุตตระ จะต้องมีวิริยะ คือ การระลึกู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เนื่อง ๆ บ่อย ๆ นี่เป็นลักษณะของวิริยะ ไม่ใช่ว่าหยุดพักผ่อนชั่วครั้งชั่วคราว เบื่อแล้วในการเจริญสติปัฏฐาน นั่นไม่ใช่ลักษณะของผู้ที่เข้าใจการอบรมเจริญสติปัฏฐาน

แต่ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจในการเจริญมรรคมีองค์ ๘ สติจะระลึกู้ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมขณะใด ณ สถานที่ใด ควรอบรม จนกระทั่งเป็นสติพละ เพราะเหตุว่าปัญญาที่เกิดขึ้นร่วมกับสตินั้น สามารถที่จะรู้สภาพธรรมนั้น ๆ ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ซึ่งถ้าวิริยะเป็นไป ไม่จำกัดกาลเวลา สถานที่ และสติระลึกู้ลักษณะของนามธรรม รูปธรรมมากขึ้น ก็ย่อมมีความสงบจากการที่ยึดื่อนามธรรมและรูปธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น ท่านที่ต้องการจะบรรลุมรรค ผล นิพพาน รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ตรวจสอบการเป็นผู้เจริญมรรคมีองค์ ๘ ของท่านว่า ในวันหนึ่ง ๆ สติระลึกู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ทั้งทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน ทางจมูกที่กำลังได้กลิ่น ทางลิ้นที่กำลังลิ้มรส ทางกาย ทางใจ สุข ทุกข์ อุเบกขา อทุกขมสุขเวทนา บ้างหรือเปล่า

ขณะที่จำ รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ แม้ในขณะนี้ สติระลึกู้บ้างหรือเปล่า ถ้าปัญญายังไม่เกิด ยังไม่สามารถที่จะรู้ชัดว่า ลักษณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรม เป็นแต่เพียงรูปธรรม ก็ไม่รู้อริยสัจธรรม ไม่บรรลุมรรค ผล นิพพาน

ท่านอาจจะคิดว่า ท่านกำลังจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นพระอริยเจ้า หรือว่า บรรลุมรรค ผล นิพพาน แต่ตามความเป็นจริง เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ถ้าปัญญาไม่เจริญอบรม จนกระทั่งสามารถที่จะรู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามปกติ

การที่กล่าวถึงเรื่องนี้ เพื่อที่จะให้ท่านได้เห็นถึงสภาพธรรมที่ละเอียด และเป็นของจริง ที่สะสมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเป็นปกติกับแต่ละท่านนี่เอง แต่ถ้าสติไม่ระลึก รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามเหตุปัจจัย ก็ไม่ใช่สติที่มั่นคง ไม่ใช่ปัญญาที่คมกล้า

ท่านได้ยินคำว่า อภิธรรม ในพระไตรปิฎกก็มีพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก กำลังไกรธมาก ๆ นี่ อภิธรรมหรือเปล่า บังคับบัญชาได้ไหม ยับยั้งไม่ให้เกิดขึ้นได้ไหม ได้ยินแต่ชื่อ และได้ศึกษาเรื่องของอภิธรรม แต่ว่าอภิธรรมจริง ๆ คือ ทุกขณะที่สติระลึกได้ว่า บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย ตามปกตินี้เอง

กำลังเห็นนี้บังคับบัญชาไม่ได้ เพราะเหตุว่ามีเหตุปัจจัยให้เห็นแล้ว เป็นอภิธรรม มีความไม่แหล่ขึ้นที่เกิดจากการเห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ เกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย เป็นอภิธรรมอีก

เป็นอภิธรรมทั้งหมด คือ เป็นธรรมที่ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา เพราะเหตุว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเท่านั้น

มีชาวต่างประเทศท่านหนึ่ง ท่านสนใจในการเจริญวิปัสสนา และได้ผ่านการปฏิบัติมาหลายวิธี ในที่สุดก็ได้เข้าใจการเจริญมรรคมีองค์ ๘ การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน และสามารถที่จะกล่าวชี้แจงอธิบายให้บุคคลอื่นฟังได้ เพราะเหตุว่าตนเองได้เคยปฏิบัติวิธีต่าง ๆ มาแล้ว และทราบว่า ความพยายามพากเพียรที่จะไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง แต่พยายามไปรู้อย่างอื่น จดจำสิ่งที่จำบางนาม บางรูป หรือพากเพียรที่จะทำสิ่งที่ยังไม่เกิดไม่ปรากฏ โดยเข้าใจว่าเป็นปัญญา ก็เพราะเข้าใจว่า การที่สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติ ไม่ใช่วิธีที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

เพราะฉะนั้น เรื่องของตัณหา ก็เป็นเรื่องที่ละเอียด

สำหรับปัญญาที่จะละอวิชชา หรือกิเลส หรือความยินดีในนามในรูปได้ ก็ด้วยสติที่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติ ตามความเป็นจริงเท่านั้น

ซึ่งเรื่องของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ต้องเป็นจริง ตามลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ เป็นปกติในชีวิตประจำวันของแต่ละท่าน

๓๓๓

ขอกล่าวถึง **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค โยธาชีวสูตร** มีข้อความว่า

ครั้งนั้นแล นายบ้านนักรบอาชีวะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับคำของนักรบอาชีวะทั้งอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวกันอย่างนี้ว่า นักรบอาชีวะคนใดอุตสาหะพยายามในสงคราม คนอื่นฆ่าผู้นั้นซึ่งกำลังอุตสาหะพยายามให้ถึงความตาย ผู้นั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสรชิต ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่าอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อย่าเลยนายบ้าน ขอพักข้อนี้ชะเถิด อย่าถามข้อนี้กับเราเลย

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ นายบ้านนักรบอาชีวะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับคำของนักรบอาชีวะทั้งอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ ว่า นักรบอาชีวะคนใดอุตสาหะพยายามในสงคราม คนอื่นฆ่าผู้นั้นซึ่งกำลังอุตสาหะพยายามให้ถึงความตาย ผู้นั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสรชิต ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่าอย่างไร

ท่านทราบคำตอบแล้วใช่ไหม อกุศลก็ต้องเป็นอกุศล จะเป็นกุศลไม่ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายบ้าน เราห้ามท่านไม่ได้แล้วว่า อย่าเลยนายบ้าน ของดข้อนี้เสียเถิด ท่านอย่าถามเราถึงข้อนี้เลย แต่เราจักพยากรณ์ให้ท่าน

ดูกร นายบ้าน นักรบอาชีวะคนใดอุตสาหะพยายามในสงคราม ผู้นั้นยึดหน่วงจิตกระทำไว้ไม่ดี ตั้งจิตไว้ไม่ดีก่อนว่า สัตว์เหล่านี้จึงถูกฆ่า จึงถูกแทง จึงขาดสูญ

จงพินาศ หรือว่าอย่าได้มี คนอื่นฆ่าผู้หนึ่งที่กำลังอุทิศสละพยายามให้ถึงความตาย
ผู้หนึ่งเมื่อตายไป ย่อมเกิดในนรกชื่อสรีต

ก็ถ้าเขามีความเห็นอย่างนี้ว่า นักรบอาชีพรคนใดอุทิศสละพยายามในสงคราม
คนอื่นฆ่าผู้หนึ่งที่กำลังอุทิศสละพยายามให้ถึงความตาย ผู้หนึ่งเมื่อตายไป ย่อมถึง
ความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสรีต ดังนี้ไซ้ร้ ความเห็นของผู้หนึ่ง เป็นความเห็นผิด

ดูกร นายบ้าน ก็เราย่อมกล่าวคติ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ นรก
หรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานของบุคคลผู้มีความเห็นผิด

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นายบ้านนักรบอาชีพร้องให้ สะอื้น
น้ำตาไหล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายบ้าน เราได้ห้ามท่านแล้วมิใช่หรือว่า อย่าเลยนายบ้าน ของดข้อนี้
เสียเถิด อย่าถามเราถึงข้อนี้เลย

เขาทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ได้ร้องให้ถึงข้อที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
อย่างนี้แก่ข้าพระองค์หรอก แต่ว่าข้าพระองค์ถูกนักรบอาชีพรทั้งอาจารย์และปาจารย์
ก่อน ๆ ล่อลวงให้หลงสิ้นกาลนานว่า นักรบอาชีพรคนใดอุทิศสละพยายามในสงคราม
คนอื่นฆ่าผู้หนึ่งที่กำลังอุทิศสละพยายามให้ถึงความตาย นักรบอาชีพรคนนั้นเมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสรีต ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรม
โดยอเนกปริยาย ดุจนายของทีคิดว่า ปิดของทีปิด บอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือ
ส่องไฟในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักได้เห็นรูป ฉะนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรม และ
พระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสก
ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ถ. นักรบผู้หนึ่งถูกล่อลวงให้หลงไป ไม่ได้เป็นเจตนาที่แท้จริงของนักรบผู้หนึ่ง แต่ถูกล่อลวงให้หลงไป จึงทำการฆ่า การถูกล่อลวงให้หลงไปและไปทำการฆ่านี้ เจตนาที่ฆ่านี้ต่างกัน หรือว่าหย่อนยิ่งกว่ากันประการใด

สุ. สภาพของจิตเกิดดับ สืบต่อกันอย่างรวดเร็ว แต่ลักษณะก็ต่างกันไป ตามเหตุปัจจัย สำหรับความยิ่งหย่อน แรงกล้าของการฆ่านั้น ก็ต้องแล้วแต่เจตนา แล้วแต่ความเพียร แล้วแต่วัตถุที่ถูกฆ่าว่า เป็นวัตถุที่มีคุณมากหรือมีคุณน้อย กิเลส แรงกล้าหรือไม่แรงกล้า มีเจตนา มีความเพียรมากน้อยยิ่งหย่อนอย่างไร นั่นเป็น เครื่องประกอบของกรรม ที่ทำให้เกิดความวิจิตรของบุคคลที่ฆ่าต่าง ๆ กันไป

ท่านผู้ฟังกล่าวว่า เรื่องนี้คล้าย ๆ กับเรื่องขององคุลิมาลมาก เพราะเหตุว่า องคุลิมาลก็ถูกล่อลวงให้หลงผิดเหมือนกัน และก็มีการฆ่าเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ตราบใดที่ยังมีความเห็นผิดแล้วฆ่า ก็เป็นอกุศลกรรมทั้งสิ้น

บุคคลใดที่ไม่เคยฆ่าเลย มีไหมในวัฏฏะสงสารนี้ ไม่มี เพราะฉะนั้น ปัจจุบัน ชาตินี้ ย่อมได้รับทั้งกุศลวิบาก ซึ่งเป็นผลของกุศลกรรม และอกุศลวิบาก ซึ่งเป็นผล ของอกุศลกรรม

แต่แม้ว่าท่านจะเคยทำอกุศลกรรม หรือว่ามีความเห็นผิดประการใดมาก่อนก็ตาม เมื่อมีความเห็นถูกเกิดขึ้น เห็นว่ากุศลเป็นกุศล และละอกุศล อบรมเจริญ กุศลให้ยิ่งขึ้น ก็ย่อมสามารถดับอกุศลได้เป็นสมุจเฉท

เรื่องของอาชีวกที่ดี เรื่องของวัฏฏะสงสาร ซึ่งทุกคนเกิดมาเป็นบุคคลต่าง ๆ กัน สะสมมาต่าง ๆ กันก็ดี ก็เป็นเรื่องของภพชาติที่ยังมีอยู่ ซึ่งจะต้องเป็นไปตามการสะสม ของจิต แต่เมื่อเข้าใจถูกว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล และเจริญฝ่ายกุศลธรรมให้ ยิ่งขึ้น ก็ย่อมสามารถที่จะดับอกุศลธรรมให้หมดสิ้นไปได้ ซึ่งจะต้องศึกษาธรรม และมีความเห็นถูกเป็นปัจจัยให้เจริญในกุศลธรรมยิ่ง ๆ ขึ้น

แต่ถ้าไม่อาศัยความเห็นถูก ไม่อาศัยการพึงเหตุผลโดยละเอียดของธรรม ท่าน มีความเห็นผิดว่า อกุศลเป็นกุศล ท่านย่อมไม่สามารถละ หรือดับอกุศลได้

เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับความเห็นถูก สิ่งใดที่เป็นอกุศลก็รู้ว่าเป็นอกุศล สภาพธรรมที่เป็นอกุศลก็รู้ว่าเป็นอกุศล และอบรมเจริญธรรมที่เป็นกุศลให้ยิ่งขึ้น

ขอกล่าวถึงอดีตกรรม หรือบุญกรรมของพระผู้มีพระภาคเอง ใน **ขุททกนิกาย** **อปทาน พุทธาปทาน ชื่อปุพพกัมมปิไลติที่ ๑๐ ข้อ ๓๒๙** ความว่า

พระผู้มีพระภาค ผู้เป็นนายกของโลก แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ประทับนั่งอยู่ที่พื้นหินอันเป็นรัณนิยสถาน โชติช่วงด้วยแก้วต่าง ๆ ในละแวกป่าอันมีกลิ่นหอมต่าง ๆ ไกลสระอนินดาต ตรัสชี้แจงบุรพกรรมทั้งหลายของพระองค์ ณ ที่นั้น

ซึ่งข้อความเป็นเรื่องของการกล่าวดู การกล่าวดู ก็เป็นทุจริตกรรม เป็นอกุศลกรรม ซึ่งในครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงกระทำ และได้รับผลในชาติที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ในชาติอื่น ในกาลก่อนเราเป็นนักแสดงชื่อปุณาลี ได้กล่าวดูพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่าสุรกี ผู้ไม่ประทุษร้ายตอบ ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราต้องเที่ยวอยู่ในนรกเป็นเวลานาน ได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสหลายพันปีเป็นอันมาก ด้วยผลกรรมอันเลือนนั้น ในภพหลังสุดนี้ เราจึงได้คำกล่าวดูเพราะเหตุแห่งนางสุนทริกา

เพราะการกล่าวดูพระเถระนามว่านันทะ สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ครอบงำอันตรายทั้งปวง เราจึงต้องเที่ยวอยู่ในนรกสิ้นกาลนาน เราต้องเที่ยวอยู่ในนรกเป็นเวลานานถึงหมื่นปี ได้ความเป็นมนุษย์แล้ว ได้รับการกล่าวดูเป็นอันมาก ด้วยผลกรรมที่เลือนนั้น นางจิณฺจมาณวิกามากับหมู่ชน ได้กล่าวดูเราด้วยคำอันไม่จริง

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านได้กระทำมั่วสวาท การกล่าวดู หรือว่าวจีทุจริตอื่น ๆ และยังมีภพชาติต่อไป ท่านก็จะได้รับผลในชาติหนึ่งชาติใด หรือแม้ในปัจจุบันนี้ก็ได้ ซึ่งขณะใดที่ได้รับ ก็ควรที่จะได้ทราบว่าเป็นผลกรรมในอดีตที่ท่านได้กระทำทุจริตกรรมเช่นนั้นมา

ข้อความตอนหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ในกาลก่อน เราเป็นนายทหารรบ (เป็นแม่ทัพ) สำนุขเป็นอันมากด้วยหอก ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราถูกไฟไหม้อย่างเผ็ดร้อนอยู่ในนรก ด้วยผลอันเหลือแห่งกรรมนั้น บัดนี้ไฟนั้นยังมาไหม้ผิวหนังที่เท้าของเราทั้งล้น (อีก) เพราะว่ากรรมยังไม่พินาศไป

ในกาลก่อน เราเป็นเด็ก ลูกของชาวประมง อยู่ในบ้านแก้วฏุมคาม เห็นคนทั้งหลายฆ่าปลาแล้ว เกิดความโสมนัส ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ความทุกข์ที่ศีรษะ (ปวดศีรษะ) ได้มีแล้วแก่เรา ในเมื่อเจ้าศากยะทั้งหลายถูกเบียดเบียน พระเจ้าวิญญู ภาฆ่าแล้ว

ข้อความตอนหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เมื่อก่อนเราเป็นหมอรักษาโรค ได้ถ้ายาให้เศรษฐีบุตร (ตาย) ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น โรคปากชันติกาพาธจึงมีแก่เรา

ข้อความตอนท้าย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

(บัดนี้) เราเป็นผู้สิ้นบาปและบุญ เว้นจากความเร่าร้อนทั้งปวง ไม่มีความเศร้าโศก ไม่คับแค้น เป็นผู้ไม่มีอาสวะ จักนิพพาน

พระชินเจ้าทรงบรรลุกำลังแห่งอภิญญาทั้งปวงแล้ว ทรงพยากรณ์โดยทรงหวังประโยชน์แก่ภิกษุสงฆ์ ที่สระใหญ่โอนาคต ด้วยประการฉะนี้แล

ทราบว่ พระผู้มีพระภาคได้ทรงภาสิตธรรมบรรยายพุทธาปทานชื่อ ปุพพกรรมปิไลติ อันเป็นบุพการีตของพระองค์ ด้วยประการฉะนี้แล

ท่านผู้ฟังไม่มีอภิญญา ระลึกชาติไม่ได้ เวลาที่ท่านได้รับอกุศลวิบากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็ไม่ทราบว่าเกิดขึ้นเป็นเพราะอกุศลกรรมอะไร แต่ไม่พ้นจากอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว เพราะเหตุว่าเมื่อเหตุปัจจัยมี แม้ว่าจะดับไปแล้วในอดีต แต่ก็สามารถที่จะทำให้เกิดวิบากซึ่งเป็นผลเกิดขึ้น เมื่อสมควรแก่กาลเวลา ไม่ว่าท่านจะมีอาชีพอะไร ซึ่งเป็นเรื่องของสังสารวัฏที่เกิดขึ้นเป็นไปตามการสะสมของจิตของแต่ละบุคคลที่ได้กระทำมา

เพราะฉะนั้น ควรที่จะฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ให้เกิดความเห็นถูกต้องตามสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้สามารถที่จะละอกุศลธรรมได้ ถ้าเข้าใจผิด เห็นผิด ก็ไม่สามารถละอกุศลธรรมได้เลย

สำหรับอาชีพอื่นต่อไป ใน **หัตถาโรหสูตร** เป็นข้อความที่นายทหารช้างได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค และเกิดความเห็นถูกต้อง ได้เป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป

ใน **อัสสาโรหสูตร** ก็เป็นนายทหารม้า เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค และเกิดความเห็นถูกต้อง เป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จนตลอดชีวิตเป็นต้นไปเช่นกัน

ถ. อาจารย์มักจะกล่าวถึงรูป นาม ชันธ ๕ และคำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่เสมอ เมื่อพิจารณาแล้ว ก็จะเห็นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวิต เป็นแต่สภาวะอย่างนี้เป็นต้น ซึ่งสภาวะนี้ ในพระพุทธศาสนาพิจารณาให้เห็นความจริง ความจริงนี้เป็นอะไรแน่ครับ

ส. อยากทราบเรื่องสภาวะธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะนี้เห็นไหม ยังไม่ต้องพิจารณาอะไรทั้งนั้น ขณะนี้ เดียวนี้เห็นไหม

ถ. ก็เป็นบุคคล เป็นสัตว์

ส. ไม่ใช่ถามว่า เห็นอะไร เวลาลืมตาขึ้นมาแล้ว เห็นไหม

ถ. เห็น

ส. ขณะนี้เห็นนี้มีจริง ๆ หรือเปล่า

ถ. เห็นมีจริง

ส. ของจริงเป็นสภาวะหรือเปล่า การเห็น พุดถึงเห็นเท่านั้น เดียวนี้กำลังเห็นอยู่ ลักษณะที่เห็นเป็นของจริง มีจริง ไม่ใช่พุดถึงสิ่งที่ไม่มี ไม่ได้พุดถึงสิ่งที่หลอกลวง หรือมายา แต่เป็นของจริงที่กำลังมี คือ กำลังเห็น เป็นของจริง ใช้คำว่า สภาวะก็ได้

การเห็น จริง เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เพราะว่ามีตา คือ จักขุปสาทใช้หรือไม่
ฉะนั้น การเห็นอาศัยปัจจัย ถ้าไม่มีปัจจัยการเห็นก็ไม่มี เพราะฉะนั้น การเห็น ไม่ใช่
สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ถ. รู้แบบนี้ ขณะปฏิบัติ หรือขณะที่กำลังเพ่งอยู่ กำลังดู กำลังรู้

ส. ท่านผู้ฟังถามว่า รู้แบบนี้ขณะปฏิบัติ หรือกำลังเพ่ง หรือกำลังดู หรือ
กำลังรู้ อยู่ กำลังเพ่ง เพ่งอย่างไร

ถ. เพ่งรูป

ส. เพ่งอย่างไร

ถ. เห็นทางตา

ส. แล้วเพ่งอย่างไร รู้ แล้วก็ละ ขณะเมื่อสักครู่ก็หมดไปแล้ว ระลึกอีก ก็
เป็นสติที่กำลังระลึกจึงได้รู้ ถ้าขณะที่สติดับไปแล้ว หลงลืมสติ ก็ไม่รู้ในความเป็น
นามธรรม เป็นรูปธรรม ก็เกิดเห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนอีก เพราะฉะนั้น
จึงต้องระลึกรู้มาก ๆ เนือง ๆ บ่อย ๆ

ถ. รู้แล้วมันก็ดับไป

ส. ใช่ เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และก็หมดไป

ถ. กายนี้ชัดดี เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง ชัดดี รู้ได้ทันทีเลย

ส. ทางกายชัดดี และรู้ใหม่ว่า นามธรรมที่รู้กาย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ต้องแยกให้ออกจากกันว่า ขณะที่กำลังรู้ในลักษณะที่อ่อน สภาพที่กำลังรู้ในลักษณะที่
อ่อน ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมที่รู้ในลักษณะที่อ่อน และก็หมดไป

ถ. อย่างนี้แล้วก็หมดปัญหา

ส. ยังไม่หมด ต้องรู้ชัดกว่านี้ รู้ทั่วกว่านี้อีก ต้องรู้ชัด รู้ทั่ว ตลอดทั้งตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจ

ถ. เห็นแล้วมันก็ดับไป

ส. นี่ก็ใช่ใหม่

ถ. พุดไปตามสภาพธรรม

ส. ต้องระลึกไว้บ่อย ๆ ให้ชัดเจน ไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องดับ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมเกิดแล้วดับไปจริง แต่ปัญญาที่ยังไม่สมบูรณ์ ก็ไม่สามารถที่จะประจักษ์ได้ สำหรับสภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศลธรรมที่ได้กระทำแล้ว ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลวิบาก โดยที่ผู้หนึ่งผู้ใดก็ไม่สามารถจะเปลี่ยนเหตุ เปลี่ยนปัจจัย เมื่อเหตุเป็นอกุศล ผลก็ต้องเป็นอกุศลวิบาก

ขอล่าวถึง **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ภูมกสูตร** ซึ่งมีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกอัมพวัน ใกล้เมืองนาพันทา ครั้งนั้นแล นายบ้านนามว่าอสิพันธกบุตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภุมิ มีคณโชน้ำติดตัว ประดับพวงมาลัยสำหรับาย อาบน้ำทุกเช้าเย็น บำเรอไฟ พราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่ายังสัตว์ที่ตายทำกาลแล้วให้เป็นขึ้น ให้รู้ชอบ ชวนให้เข้าถึงสวรรค์

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถกระทำให้สัตว์โลกทั้งหมดเมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ได้หรือ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ถ้าอย่างนั้นเราจะย้อนถามท่านในข้อนี้ ปัญหาควรแก่ท่านด้วยประการใด ท่านพึงพยากรณ์ปัญหาข้อนั้นด้วยประการนั้น

ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษในโลกนี้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ มากไปด้วยอภิชฌา มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด หมุ่มหาชนมาประชุมกันแล้วพึงสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษผู้นั้นว่า ขอบุรุษนี้เมื่อตายไป จงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นเมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะเหตุการสวดวิงวอน เพราะเหตุการสรรเสริญ หรือเพราะเหตุการประนมมือเดินเวียนรอบ ดังนี้หรือ

นายบ้านนามว่า อสิพันธบุตรกราบทูลว่า
ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า

๓๓๔

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี เปรียบเหมือนบุรุษโยนก้อนหินหนาใหญ่ลงในห้วงน้ำลึก หมู่มหาชนพึงมาประชุมกันแล้วสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบหินนั้นว่า ขอจงไหลขึ้นเถิดท่านก้อนหิน ขอจงลอยขึ้นเถิดท่านก้อนหิน ขอจงขึ้นบกเถิดท่านก้อนหิน

ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินนั้นพึงไหลขึ้น พึงลอยขึ้น หรือพึงขึ้นบก เพราะเหตุการสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบของหมู่มหาชน บ้างหรือ

นายบ้านกราบทูลว่า

ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ฉะนั้นเหมือนกัน บุรุษคนใดฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ มากไปด้วยอภิชฌา มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด หมู่มหาชนพึงมาประชุมกันแล้วสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษผู้นั้นว่า ขอบุรุษนี้เมื่อตายไปจงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ก็จริง แต่บุรุษนั้นเมื่อตาย พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร นายคามณี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษในโลกนี้เว้นจาก ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉาจาร มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาท สัมผัปปลาปะ ไม่มากไปด้วยอภิชฌา มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ หมู่มหาชนพึงมาประชุมกันแล้วสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษผู้นั้นว่า ขอบุรุษนี้เมื่อตายไปจงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นเมื่อตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะเหตุการสวดวิงวอน สรรเสริญ หรือเพราะเหตุการประนมมือ เดินเวียนรอบของหมู่มหาชนบ้างหรือ

นายบ้านกราบทูลว่า

ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี เปรียบเหมือนบุรุษลงยงห้วงน้ำลึกแล้ว พึงทุบหม้อเนยใส หรือหม้อน้ำมัน ก้อนกรวด หรือก้อนหินที่มีอยู่ในหม้อนั้นพึงจมลง เนยใสหรือน้ำมันที่มีอยู่ในหม้อนั้นพึงลอยขึ้น หมู่มหาชนพึงมาประชุมกันแล้วสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบเนยใสและน้ำมันนั้นว่า ขอจงจมลงเถิดท่านเนยใสและน้ำมัน ขอจงดำลงเถิดท่านเนยใสและน้ำมัน ขอจงลงภายใต้เถิดท่านเนยใสและน้ำมัน

ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เนยใสและน้ำมันนั้นพึงจมลง พึงดำลง พึงลงภายใต้เพราะเหตุการสวดวิงวอน สรรเสริญ หรือเพราะเหตุการประนมมือเดิน เวียนรอบของหมู่มหาชนบ้างหรือ

นายบ้านกราบทูลว่า

ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ฉันทันเหมือนกัน บุรุษใดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาท สัมผัสปปลาปะ ไม่มากไปด้วย อภิชฌา มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ หมู่มหาชนจะพากันมาประชุมแล้วสวด วิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า ขอบุรุษนี้เมื่อตายไปจงเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ก็จริง แต่บุรุษนั้นเมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นายบ้านนามว่า อสิพันธกบุตร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดยอนนภิปริยาย ดุจหนายของทีที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือส่องไฟในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้า พระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ท่านถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิตหรือเปล่า ขณะนี้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แต่ท่านเป็นผู้ที่เว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉนจาร มุสาวาท ปิสุณาวาจา ฝรุสวาท สัมผัสปลापะ ไม่มากไปด้วยอภิชฌา มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบเป็นปกติหรือเปล่า

จะรู้ได้อย่างไร ถ้าสติไม่เกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามปกติอย่างละเอียด ตามความเป็นจริง บางท่านกล่าวว่า ถ้ามีการแข่งขันกัน จะเป็นในธุรกิจ หรือการงานอาชีพก็ตาม อดไม่ได้ที่จะคิดร้าย หรือหวังร้ายต่อผู้แข่งขัน คือ กับบุคคลอื่นพอที่จะไม่คิดร้าย ไม่หวังร้ายได้ แต่ว่ากับคู่แข่งกัน หรือว่าบุคคลผู้เป็นคู่แข่งกันนั้น ก็อดไม่ได้ที่จะมุ่งร้าย คิดร้าย หรือหวังร้าย

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นความจริง เพียงแต่ท่านหวัง หรือคิดที่จะไม่ให้บุคคลอื่นได้รับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต ทำไมไม่คิดที่จะให้บุคคลอื่น แม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคู่แข่งกันในด้านกรงาน ในธุรกิจการค้า ในการอาชีพ แต่ให้เจริญรุ่งเรืองไปพร้อม ๆ กับตัวท่านไม่ได้หรือ ต่างคนก็ต่างเกื้อกูลกันช่วยเหลือกัน สนับสนุนกันให้เจริญรุ่งเรืองไปเท่า ๆ กัน พร้อมกัน หรือว่าบุคคลใดจะเจริญยิ่งกว่า ก็เป็นเพราะเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา ซึ่งควรอนุโมทนา ไม่ควรที่จะให้มีอกุศลจิตเกิดขึ้น

เพียงหวัง หรือคิดที่จะให้บุคคลอื่นไม่ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข นั่นก็เป็นอกุศลจิตแล้ว ซึ่งอกุศลจิตไม่ทำให้เกิดกุศลวิบากเลย ตรงกันข้าม ถ้าจิตเป็นกุศล ไม่

ปองร้าย ไม่คิดร้าย ไม่มุ่งร้าย ไม่หวังร้าย เป็นกุศลจิต ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลวิบากได้ ารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่น่าพอใจทางตา หู จมูก ลิ้น กาย

สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้าท่านสังเกต สำเนียง สติระลึกรู้ ก็จะทำให้ทราบว่า จิตใจของท่านนั้นมากด้วยกิเลสอกุศล แต่สติสามารถที่จะระลึกรู้ จึงสามารถดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉทเป็นลำดับขั้น แต่การอบรมปัญญาไม่ใช่เรื่องง่าย ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ทราบว่า สภาพธรรมเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น ไม่ว่าจะทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

มีท่านท่านหนึ่งกล่าวเมื่อสักครู่นี้ว่า ใคร ๆ ก็รู้ไม่ใช่หรือ รู้แบบนี้ ใคร ๆ ก็รู้ได้ แต่ถ้าสติไม่ได้ระลึกตรงลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม จนกระทั่งปัญญาเจริญขึ้น รู้ชัดขึ้น คมกล้าขึ้น ย่อมไม่สามารถประจักษ์แจ้งแทงตลอดในการเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏได้

เพราะฉะนั้น ความคิด ไม่ใช่ความรู้ ต้องแยกกัน และต้องทราบด้วยว่า เวลาที่สติเกิดนั้นมีลักษณะอย่างไร เมื่อสติเกิดก็รู้ว่า มีของจริงที่กำลังปรากฏ พิจารณาให้เป็นความรู้ชัดว่า ลักษณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ละทาง

ท่านผู้ฟังจะพิสูจน์ได้ ท่านที่พูดว่ารู้แล้ว ลองสัมผัส กระทบอะไรสักอย่างหนึ่ง ที่แข็งแรง รู้จริง ๆ ไซ้ใหม่ในลักษณะที่แข็ง เมื่อฟังประกอบก็ทราบว่า ลักษณะที่แข็งนั้นเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่มีจริง ที่ปรากฏที่กาย รู้ได้ทางกายเท่านั้น และเยื่อใยการยึดถือยังมีอยู่เต็มไหม เต็มทีเดียว และยังยึดโยงเอาไว้กับสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อื่น ๆ ทำให้ไม่สามารถที่จะละได้จริง ๆ ว่า ลักษณะนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล จนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์จริง ๆ รู้ลักษณะของนามอื่นรูปอื่นที่ปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ประกอบกัน เกื้อกูล ส่งเสริม จนกระทั่งปัญญาคมกล้าจริง ๆ จึงสามารถที่จะละเยื่อใยที่กำลังรู้ในลักษณะที่แข็งนั้นได้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ

มิฉะนั้นแล้ว ทั้ง ๆ ที่ลักษณะของปรมัตถธรรม นามธรรมและรูปธรรมก็มีจริง และก็ปรากฏ แต่การยึดถือ เยื่อใย การที่เคยยึดมั่นในลักษณะของนามธรรมและ

รูปธรรมนั้น มิใช่จะหมดไปเพียงด้วยการรู้ขั้นปริยัติ หรือขั้นศึกษา หรือขั้นที่สติกำลัง
เพียงเริ่มระลึกรู้ลักษณะของปรมัตถธรรมที่ปรากฏ แต่ต้องเป็นปัญญาที่สมบูรณ์จริง ๆ
ที่คมกล้าจริง ๆ จึงสามารถแทงตลอดในลักษณะสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ไม่ใช่ตัวตนได้

ต่อไป เป็นเรื่องของศีล เป็นเรื่องกุศลกรรมบถ

อกุศลกรรมบถ มี ๑๐ ประการ สำหรับกุศลกรรมบถ สภาพธรรมที่ประพฤตินั้น
เป็นไปในทางที่ดีงาม เป็นกุศลกรรมบถ นั้น ก็มี ๑๐ ประการ

ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคิตีสูตร ข้อ ๓๖๐ มีข้อความว่า

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการประพฤตินิดในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดเท็จ
๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดส่อเสียด
๖. ผรุสสาย วาจา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดคำหยาบ
๗. สัมผัปปลาปา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดเพ้อเจ้อ
๘. อนภิชฌา ความไม่โลภอยากได้ของคนอื่น
๙. อปฺปมาถตา ความไม่ประมาท
๑๐. สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ

ถ้าจะสังเกตเรื่องของกุศลกรรมบถ จะเห็นว่า เป็นเจตนาเครื่องเว้นเป็นส่วน
ใหญ่ ซึ่งก็เท่ากับศีลนั่นเอง เช่น ข้อ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้นจาก
การยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป ก็เป็นศีลข้อที่ ๑

อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
ก็เป็นศีลข้อที่ ๒

กาเมสุมิจจาจара เวรมณี เจตนาเครื่องเว้นจากการประพฤติดีกในกาม เป็นศีลข้อที่ ๓

มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้นจากการพูดเท็จ เป็นศีลข้อที่ ๔

กุศลกรรมบถ ๔ นี้ ได้แก่ นิจศีล หรืออุบาสกอุบาสิกาศีล หรือปัญญาศีลนั่นเอง แต่เป็น ๔ ข้อ ตั้งแต่ข้อ ๑ ถึงข้อ ๔

จะเห็นได้ว่า การงดเว้นทุจริต เป็นกุศลกรรมบถ และเป็นศีลด้วย ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามที่เป็นกุศล เป็นศีล เพราะเหตุว่าถ้าในขณะนั้นจิตเป็นอกุศล กุศลกรรมทั้งหลายเกิดไม่ได้แน่นอน แม้แต่ในทาน การให้ ถ้ายังมีความยึดมั่นในวัตถุที่ควรจะสละเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น ยังสละไม่ได้ ก็เพราะเหตุว่าขณะนั้นจิตเป็นอกุศล หรือว่าควรสงเคราะห์ อนุเคราะห์เกื้อกูลบุคคลอื่น แต่ก็กลับเบียดเบียนบุคคลอื่น ก็เพราะเหตุว่าขณะนั้นจิตเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น ถ้าพูดถึงกุศลกรรมแล้ว ก็เป็นไปในศีลทั้งสิ้น แม้แต่ในขณะที่จะให้ทาน ถ้าขณะนั้นจิตเป็นอกุศล ให้ได้ไหม ไม่ได้ เพราะว่าขณะนั้นต้องเว้นแล้วจากการที่จะเบียดเบียน จากการที่จะยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป หรือว่าจากการที่จะถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ แม้ในขณะนั้น ก็เป็นเรื่องของศีล

ซึ่งกุศลจิตที่เป็นไปในการสละวัตถุ เพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลอื่นนั้น เนื่องกับวัตถุที่สละให้แก่บุคคลอื่น จึงเป็นทานหรือทานะ แต่ตามปกติ ต้องหมายความว่าถึงสภาพของจิตซึ่งเป็นสภาพที่เป็นกุศลในขณะนั้นเกิดขึ้น จึงสามารถที่จะประพฤติดีกไปในเรื่องของกุศลได้ แม้แต่ในเรื่องของทาน

ปัญจสุทธานิย ซึ่งเป็นอรรถกถา **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬยมกวรรค** **สาเลยยกสูตร** มีข้อความว่า

จริงอยู่ กุศลกรรมบถ ๑๐ จัดเป็นศีล เพราะอรรถว่า การบริกรรมกสิณ จะสำเร็จได้กับบุคคลผู้มีศีลเท่านั้น

ในขณะที่เจริญสมาธิ เจริญสมถภาวนา เพื่อให้จิตสงบจากอกุศล ในขณะนั้นไม่กำกวมทุจริต เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า แม้ในขณะที่เจริญสมถภาวนา ขณะนั้นก็

มีศีล คือ การวิริติ งดเว้นจากทุจริต หรือในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม ในขณะนั้นก็เป็นศีล เพราะเหตุว่าในขณะที่นั้นวิริติจากทุจริต แต่ต้องระวัง เพราะว่าบางท่านรักษาศีล แต่ขณะนั้นไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ซึ่งในขณะที่เจริญสติปัฏฐานก็ดี หรือเจริญสมถภาวนาก็ดี ในขณะนั้นก็มีศีล คือ วิริติ เว้นจากทุจริต เพราะฉะนั้น ต้องแยกกัน เพราะการวิริติจากทุจริต เป็นพื้นของกุศลทั้งปวง

แม้แต่กุศลที่เป็นทานจะเกิดได้ ก็เพราะว่าต้องวิริติทุจริต แต่เมื่อเนื่องกับวัตถุ เป็นไปในวัตถุ ในการสละวัตถุเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น จึงเป็นไปในทาน คือ การให้ เป็นกุศลกรรม เป็นการวิริติที่งดเว้นทุจริต ซึ่งเป็นไปในทาน คือ การให้

สำหรับศีล ซึ่งไม่ไปเป็นไปในทาน ในการให้ ก็เป็นเรื่องของการละเว้นทุจริตที่เป็นไปกับกายและวาจา ซึ่งขณะที่เจริญสมถภาวนาเพื่อให้จิตสงบจากอกุศลนั้น ก็ต้องเป็นผู้ที่วิริติทุจริต มีศีลด้วยในขณะนั้น แต่เป็นไปในทางเจริญความสงบของจิต และในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนั้นเป็นศีล เพราะเหตุว่าวิริติทุจริต ซึ่งในขณะนั้นเป็นกุศลที่เป็นไปในทางระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ที่เป็นการอบรมเจริญปัญญา วิปัสสนา เป็นการเจริญสติปัฏฐาน

สำหรับบางท่านอาจจะให้ทาน ในขณะนั้นวิริติทุจริตจริง แต่เป็นไปเฉพาะในการสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่นเท่านั้น ซึ่งท่านไม่ได้รักษาศีลที่เป็นการขัดเกลากิเลสทางกาย ทางวาจาด้วย

สำหรับท่านที่รักษาศีลโดยที่ไม่ได้เจริญสมถภาวนา หรือสติปัฏฐาน การรักษาศีลของท่านนั้น ก็เป็นแต่เพียงการขัดเกลาไม่ให้กิเลสแรงกล้าถึงขั้นที่จะล่วงทุจริต เป็นวิจิตรทุจริต กายทุจริตเท่านั้น แต่ว่าในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของกาย ของเวทนา ของจิต ของธรรม เป็นสติปัฏฐาน ในขณะนั้นเป็นศีลด้วยที่วิริติทุจริต

สำหรับข้อความที่ว่า ขณะที่เจริญมรรคมีองค์ ๘ คือ สติปัฏฐาน มรรคมีองค์ ๘ นั้น เป็นศีล เป็นสมาธิ เป็นปัญญา แต่ว่าบางท่านเพียงรักษาศีล สติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนั้น ศีลนั้น ไม่สมควรจะเป็นมรรคมีองค์

๘ แต่ขณะใดที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนั้นเป็นการเจริญ
อบรมมรรคมืด ๘ ซึ่งเป็นทั้งศีล สมาธิ และปัญญา

ข้อความโดยตรงจากพระไตรปิฎก คือ ใน **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์**
จุฬเวทลลสูตร มีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่
กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้น วิสาขอุบาสกเข้าไปหาธรรมทินนาภิกษุณี
ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง วิสาขอุบาสกครั้นนั่งนิ่งแล้ว ได้ถาม
ธรรมทินนาภิกษุณีว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายะ สักกายะ ดังนี้ ธรรม
อะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายะ

ถ้าท่านอ่านในพระไตรปิฎกก็รู้ถึงเจตนา ความมุ่งหมายของผู้ถามและผู้ตอบ
ซึ่งข้อความที่ถามตอบจะไม่พ้นจากวิปัสสนา ไม่พ้นจากการเจริญสติปัฏฐาน ไม่พ้น
จากการเจริญมรรคมืด ๘ แต่วิธีที่จะพูดถึงมรรคมืด ๘ ก็ได้ หรือสติปัฏฐานก็ได้
หรืออริยสัจก็ได้ มีได้หลายวิธี แล้วแต่ว่าผู้ถามจะกล่าวถึงสิ่งใดเป็นเบื้องต้น

๓๓๕

ข้อความที่วิสาขอุบาสกกล่าวถามธรรมทินนาภิกษุณี จะเห็นได้ว่า เริ่มเป็นลำดับตั้งแต่คำว่า สักกายะ ซึ่งท่านผู้ฟังก็เคยได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ สักกายทัญญู ความเห็นที่ยึดถือในสิ่งที่ประชุมรวมกันว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น วิสาขอุบาสกครั้งนั้นนั่งแล้ว ได้ถามธรรมทินนาภิกษุณีว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายะ สักกายะ ดังนี้ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายะ

ธรรมทินนาภิกษุณีตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ อุปาทานชั้น ๕ คือ รูปปาทานชั้น ๑ เวทูปาทานชั้น ๑ สัญญาปาทานชั้น ๑ สังขารปาทานชั้น ๑ วิญญาณปาทานชั้น ๑ อุปาทานชั้น ๕ นี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายะ

เพราะเหตุว่าเกิดร่วมกัน ประชุมกันเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ก็เป็นที่ยึดถือว่าเป็น สัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ข้อความต่อไปมีว่า

วิสาขอุบาสกชื่นชม อนุมิตถนาภาสิตของธรรมทินนาภิกษุณีว่า

ถูกละ พระแม่เจ้า ดังนี้ แล้วได้ถามปัญหาต่อไปว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายสมุทัย สักกายสมุทัย ดังนี้ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายสมุทัย

ใหม่อีกหรือเปล่าสำหรับคำนี้ บางท่านอาจจะบอกว่า ไม่เคยได้ยิน

เคยได้ยินแต่ทุกขสมุทัย แต่ถ้ากล่าวว่ สักกายสมุทัย ผู้ที่เข้าใจธรรมก็ทราบใช่ใหม่ว่า หมายความว่าถึงอะไร สิ่งประชุมรวมกันเป็นสักกายะ ได้แก่ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น

เพราะฉะนั้น เมื่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสักกายะ อะไรเป็นสมุทัย เป็นเหตุให้เกิดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเป็นอุปาทานขันธเหล่านี้ เพราะฉะนั้น จะใช้คำว่า สักกายสมุทัยก็ได้ ไม่จำเป็นต้องใช้เพียงศัพท์เดียวว่า ทุกขสมุทัย เพราะเหตุว่าสักกายะ ได้แก่ สภาพธรรม คือ ขันธ ๕ ซึ่งเป็นทุกข์นั่นเอง

ธรรมทินนาภิกษุณีกล่าวตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ ตัณหาอันทำให้เกิดในภพใหม่ สหจรตด้วยความกำหนัด ยินดี เพลิดเพลินยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหานี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายสมุทัย

สำหรับท่านที่ศึกษาพระอภิธรรม หรือเข้าใจอริยสัจแล้ว ก็ไม่ยากสำหรับท่าน เพราะฉะนั้น ตัณหา ความยินดีพอใจนั้น มากมายเหลือเกิน เป็นไปทั้งในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ ซึ่งเป็นกามอารมณ์

ตัณหาอันทำให้เกิดภพใหม่ คือ ความกำหนัดยินดี เพลิดเพลินยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหานี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายสมุทัย

ข้อความต่อไป

วิสาขอุบาสกถามว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธ สักกายนิโรธ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธ

เปลี่ยนเป็นทุกขนิโรธก็ได้ใช่ไหม ถ้าเข้าใจอรรถแล้ว ซึ่งธรรมทินนาภิกษุณีก็ได้ตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ ความดับ ด้วยความคลายกำหนัดไม่มีเหลือ ความสละ ความสละคืน ความปล่อย ความไม่พัวพันด้วยตัณหานั้น นี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธ

วิสาขอุบาสกถามว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา ดังนี้ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา

ธรรมทินนาภิกษุณีตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกรู้ชอบ ๑ ความตั้งใจดีชอบ ๑ นี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา

วิสาขอุบาสกถามว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า อุปาทาน กับอุปาทานชั้นทั้ง ๕ เป็นอันเดียวกัน หรืออุปาทานเป็นอย่างอื่นจากอุปาทานชั้นทั้ง ๕

ท่านซึ่งศึกษาพระอภิธรรมแล้วก็คงจะทราบคำตอบได้แน่ะคะ

ธรรมทินนาภิกษุณีตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ อุปาทาน กับอุปาทานชั้นทั้ง ๕ หาใช่อันเดียวกันไม่ อุปาทานเป็นอย่างอื่นจากอุปาทานชั้นทั้ง ๕ ก็หาใช่ไม่ ความกำหนดพอใจในอุปาทานชั้นทั้ง ๕ เป็นอุปาทานในอุปาทานชั้นทั้ง ๕ นั้น

คำตอบสั้นกะทัดรัด สมบูรณ์พร้อมทั้งความหมายทุกประการ

อุปาทานชั้นทั้ง ๕ หมายความว่าถึงทั้งหมด ทั้งรูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น แต่อุปาทานนั้น คือ โลภะเจตสิก เพราะฉะนั้น อุปาทานกับอุปาทานชั้นทั้ง ๕ หาใช่อันเดียวกันไม่ และ อุปาทานเป็นอย่างอื่นจากอุปาทานชั้นทั้ง ๕ ก็หาใช่ไม่ เพราะ ความกำหนดพอใจในอุปาทานชั้นทั้ง ๕ เป็นอุปาทานในอุปาทานชั้นทั้ง ๕ นั้น

วิสาขอุบาสกถามต่อไปว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็สักกายทิฐิมีได้อย่างไร

ธรรมทินนาภิกษุณีกล่าวตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้ฝึกในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตนบ้าง ตามเห็นตนว่ามีรูปบ้าง ตามเห็นรูปในตนบ้าง ตามเห็นตนในรูปบ้าง ย่อมตามเห็นเวทนา ... ย่อมตามเห็นสัญญา ... ย่อมตามเห็นสังขารทั้งหลาย ... ย่อมตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตนบ้าง ตามเห็นตนว่ามีวิญญาณบ้าง ตามเห็นวิญญาณในตนบ้าง ตามเห็นตนในวิญญาณบ้าง อย่างนี้แล สักกายทิฏฐิจึงมีได้

วิสาขอุบาสกถามต่อไปว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็อย่างไรสักกายทิฏฐิจึงจะไม่มี

ธรรมทินนาภิกษุณีกล่าวตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ฝึกดีแล้วในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ฝึกดีแล้วในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมไม่ตามเห็นรูปโดยความเป็นตนบ้าง ย่อมไม่ตามเห็นตนว่ามีรูปบ้าง ย่อมไม่ตามเห็นรูปในตนบ้าง ย่อมไม่ตามเห็นตนในรูปบ้าง ย่อมไม่ตามเห็นเวทนา ... ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา ... ย่อมไม่ตามเห็นสังขารทั้งหลาย ... ย่อมไม่ตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตนบ้าง ไม่ตามเห็นตนว่ามีวิญญาณบ้าง ไม่ตามเห็นวิญญาณในตนบ้าง ไม่ตามเห็นตนในวิญญาณบ้าง อย่างนี้แล สักกายทิฏฐิจึงจะไม่มี

ท่านปฏิบัติอย่างนี้หรือเปล่า คือ ไม่ตามเห็นตนในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขารทั้งหลาย ในวิญญาณ อย่างนี้แล สักกายทิฏฐิจึงจะไม่มี

วิสาขอุบาสกถามต่อไปว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นไฉน

ธรรมทินนาภิกษุณีตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกรู้ชอบ ๑ ความตั้งจิตไว้ชอบ ๑

วิสาขอุบาสกถามว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นสังขตะ หรือเป็นอสังขตะ

สังขตะ คือ สภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับ เพราะฉะนั้น แม้อริยมรรค คือ สติและปัญญาที่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เพราะว่าสภาพธรรมใดก็ตามที่เกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นต้องดับ

ธรรมทินนาภิกษุณีตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นสังขตะ (คือ เจตสิก ๘ ดวง)

วิสาขอุบาสกถามว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ชั้นที่ ๓ คือ กองศีล กองสมาธิ กองปัญญา พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือว่าอริยมรรคมีองค์ ๘ พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยชั้นที่ ๓

หมายความว่า ศีลธรรมดานี้เป็นมรรคมีองค์ ๘ ใช่หรือไม่ สมาธิธรรมดาเป็นมรรคมีองค์ ๘ ใช่หรือไม่ หรือว่าปัญญาที่ไม่ใช่ปัญญาในการเจริญสติปัฏฐาน เป็นมรรคมีองค์ ๘ ใช่หรือไม่ หรือว่าอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้น ทรงสงเคราะห์ด้วยชั้นที่ ๓

ธรรมทินนาภิกษุณีตอบว่า

ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ ชั้นที่ ๓ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงสงเคราะห์ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ ส่วนอริยมรรคมีองค์ ๘ พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยชั้นที่ ๓

คือ วาจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยศีลชั้นที่ ๓ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกรู้ชอบ ๑ ความตั้งจิตไว้ชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยสมาธิชั้นที่ ๓ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยปัญญาชั้นที่ ๓

เพราะฉะนั้น ท่านที่เจริญสติปัฏฐานไม่ต้องเป็นห่วงว่า จะไม่ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เพราะเหตุว่าในมรรคมีองค์ ๘ นั้น วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยศีลขั้นที่ ๓ ซึ่งแสดงว่า จะต้องเลี้ยงชีวิต และก็มิวาจา มีการงานที่จะต้องประกอบทางกาย เมื่อเป็นไปในทางที่ชอบ ก็เป็นศีล และสติก็จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนั้น ก็เป็นศีล สมาธิ ปัญญา

ข้อความต่อไปในพระสูตรนี้ เป็นข้อความโดยละเอียด ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เป็น อภิธรรม แต่ว่าจะไม่ขอกล่าวถึงทั้งหมด สำหรับท่านที่สนใจ จะศึกษาเองได้จาก **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬเวทลลสูตร**

ขอกล่าวถึง ข้อความใน **ปปัญจสูทนี** ซึ่งเป็นอรรถกถาของ **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬเวทลลสูตร** เพื่อให้ท่านผู้ฟังซึ่งเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ได้ทราบถึงชีวิตของพระสาวกโดยละเอียด เพื่อประกอบกับความเข้าใจชัดเจนในการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานว่า ชีวิตของพระสาวกในอดีตที่ท่านได้สะสมอบรมอินทรีย์บารมีมาพร้อมที่จะตรัสรู้ธรรม แต่เมื่อยังไม่ถึงกาลของการที่จะได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระอรหันต์ ชีวิตของท่านก็ย่อมจะเป็นไปตามกำลังของกิเลส และการสะสมที่แต่ละบุคคลได้สะสมมา

ปปัญจสูทนี อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬเวทลลสูตร มีว่า

มีคำถามว่า กิเลสขุบาสกนี้คือใคร ธรรมทินนาภิกษุณีนี้คือใคร เพราะเหตุไร วิสาขอุบาสกจึงเข้าไปหา

ตอบว่า วิสาขอุบาสก คือ สามเณรในขณะที่อยู่ครองเรือน ในสมัยที่ธรรมทินนา ยังเป็นคฤหัสถ์

นี่คือชีวิตของพระสาวกาที่ได้เจริญอินทรีย์ พร้อมที่จะได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ แต่วก่อนที่จะบรรลุ กิเลสก็ยังมี เพราะเหตุว่ายังไม่ดับเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น เมื่อสะสมมาที่จะมีชีวิตดำเนินไปอย่างไรตามเหตุปัจจัยตามเหตุที่ได้สะสมมา ชีวิตของพระสาวก สาวิกาแต่ละท่าน ก็เป็นไปตามปัจจัยที่ได้สะสมมานั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อใด พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงแสดงพระธรรมจักร ทรงโปรดกุลบุตรทั้งหลาย มียศกุลบุตร เป็นต้น แล้วเสด็จไปถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ทรงโปรดชนวิธ ๑,๐๐๐ คนในที่นั้น แล้วเสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยพระภิกษุอรหันตชีนาสพผู้เคยเป็นชนวิธมาก่อน ได้ทรงแสดงธรรมแก่พระเจ้าพิมพิสารและหมู่ชนที่มาเฝ้า พระเจ้าพิมพิสารและชนเป็นอันมากรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล วิสาขอุบาสกก็เป็นคนหนึ่ง ในจำนวนคนเหล่านั้น

วิสาขอุบาสกผู้นี้ บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลในการเฝ้าพระผู้มีพระภาคและได้ฟังพระธรรมครั้งแรกเท่านั้น พร้อมด้วยประชาชนเหล่านั้น ต่อมาอีกวันหนึ่ง จึงได้ฟังพระธรรมอีก และได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระสกทาคามีบุคคล แม้กาลต่อจากนั้นมา ก็ได้ฟังธรรมอีกวันหนึ่ง ได้บรรลุเป็นพระอนาคามีบุคคล ท่านเป็นพระอนาคามีบุคคลเดินไปสู่เรือนของตน ในวันอื่น ๆ คือ ในวันก่อน ๆ นั้น ท่านก็เคยตรวจดูข้างโน้น ข้างนี้ ย่อมแย้มว่าเรงเข้าไปโดยประการใด ในวันนั้นไม่กระทำโดยประการนั้น มีสัทธินทรีย์ เป็นผู้มิใช่สงบ ไปสู่เรือนตน

ธรรมทินนาเปิดหน้าต่าง มองถนนอยู่ เห็นเหตุแห่งการมาของวิสาขอุบาสกอยู่ ก็คิดว่า นี่อะไรกันนะ นางกระทำการต้อนรับอุบาสกนั้น ยืนที่หวั่นไหว ยืนมือออกให้จับ อุบาสกหัดมือของตนเสีย นางก็คิดว่า ในเวลารับประทานอาหารเข้าเราจักทราบ

เมื่อก่อนอุบาสกบริโภคพร้อมกับนาง แต่ในวันนั้นไม่เหลียวดูนาง บริโภคแต่ผู้เดียวดุจภิกษุผู้เป็นพระโยคาวจร (หมายความว่าถึง ผู้ที่ประกอบบำเพ็ญความเพียร) ฉะนั้น

ธรรมทินนาก็คิดว่า ในเวลานอนเราจักทราบ อุบาสกก็ไม่เข้าสู่ห้องนอนนั้น ให้ปิดกวาดห้องนอนอื่น ให้น้ำลาดเตียงน้อยที่เป็นกบปิยะ คือ เหมาะสมสำหรับผู้รักษาศีล แล้วก็นอน ธรรมทินนาคิดว่า อุบาสกนี้คงจะมีความปรารถนาในภายนอกหรือหนอ หรือว่าถูกคนยุยง บางคนยุยงเสียแล้ว หรือว่าฉันเองมีความผิอะไรอยู่บ้าง จึงเกิดความเสียใจเป็นอย่างมาก นางคิดว่า เวลาที่อยู่ไปสักวันสองวันก็จักทราบได้

นี่เป็นลักษณะของผู้ที่สะสมในการเป็นผู้ที่มีสติ คือ เป็นผู้ที่รอบคอบ อดทน และพิจารณาเหตุผลต่าง ๆ ซึ่งจะสังเกตได้ว่า ท่านอาจจะไม่ทราบว่า ใครที่มีโอกาสจะได้ฟังธรรม จะได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล เป็นพระสกทาคามีบุคคล หรือว่าจะเป็นพระอนาคามี หรือว่าจะเป็นพระอรหันต์ แต่ว่าการอบรมเจริญอินทรีย์ คือ สติปัฏฐานในอดีตมาแล้ว จะทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้ที่ไม่ว่าจะมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ก็เป็นผู้ที่มีลักษณะของผู้ที่มีสติ ไม่ใช่เป็นผู้ที่หวั่นไหว หรือว่าไม่พิจารณาในเหตุผล

ข้อความต่อไปมีว่า

ธรรมทินนาจึงไปสู่ที่บำรุงของอุบาสกนั้น ไหว้แล้วยืนอยู่

อุบาสกถามว่า

ธรรมทินนา เธอมาในเวลาไม่สมควร เพื่อประโยชน์อะไรกัน

ธรรมทินนาตอบว่า

ท่านไม่เป็นเหมือนเมื่อก่อน ท่านมีความปรารถนาในภายนอกห่อหุ้มหรือ

อุบาสกตอบว่า

ไม่มี

ธรรมทินนาถามว่า

คนยุยง บางคนอื่นมีอยู่หรือ

อุบาสกตอบว่า

แม้คนยุยงนี้ ก็ไม่มี

ธรรมทินนาถามว่า

เมื่อเป็นเช่นนี้ ดิฉันเองจักมีความผิดบางอย่างห่อหุ้มหรือ

อุบาสกตอบว่า

แม้เธอเอง ก็ไม่มีความผิด

ธรรมทินนาถามว่า

เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่ได้กระทำแม้สักว่า การสนทนา
ปราศรัยตามปกติกับฉัน

วิสาขอุบาสกคิดว่า ขึ้นชื่อว่าโลกกุตตรธรรมนี้ เป็นภาระหนัก เราไม่ควร
ประกาศ

ใครจะเชื่อว่า กิเลสที่มีอยู่มากเหลือเกิน และแสนละเอียด จะดับให้หมดได้

ลองคิดดู วันหนึ่ง ๆ กำลังเห็น ไม่รู้เสียแล้วว่า เป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรม
นอกจากนั้นยังมี โลภะ โทสะ อิสสา มัจฉริยะ กิเลสมากมายนานาประการ และ
กำลังของกิเลสก็ต่างกันไปตามปัจจัย วันนี้กิเลสปรากฏลักษณะอย่างนี้ ขณะนี้
ต่อไปอีกชั่วขณะหนึ่ง กิเลสรูปใหม่ปรากฏในลักษณะอาการต่างกันไปอีก ทั้งทางตา
ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้จริง ๆ ว่า กิเลสนั้นมาก และละเอียด ไม่ใช่เป็นการง่าย
เลยที่ใครจะดับกิเลสได้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉทจริง ๆ แม้แต่ในเรื่องของการที่ยึดถือ
สักกายะ ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

๓๓๖

เพราะฉะนั้น วิสาขอุบาสกจึงคิดว่า ขึ้นชื่อว่าโลกุตตรธรรมนี้ เป็นภาระหนัก เราไม่ควรประกาศ ก็ถ้าหากว่าเราจักไม่บอกนาง นางก็จะทำลายหทัยในที่นี้แน่นอน

วิสาขอุบาสกจึงได้บอกเพื่อความอนุเคราะห์แก่นางว่า

ฉันฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ได้เข้าถึงโลกุตตรธรรม กิริยาอาการ อย่างชาวโลกเห็นปานนี้ ย่อมไม่เป็นไปสำหรับบุคคลที่บรรลุโลกุตตรธรรมนั้น

ถ้าหากว่าเธอยอมปรารถนา เรามีทรัพย์อยู่ ๘๐ โกฏิ คือ ของเธอ ๔๐ โกฏิ ของฉัน ๔๐ โกฏิ เธอเป็นใหญ่ในทรัพย์นี้ จักดำรงอยู่ในฐานะมารดา หรือในฐานะน้องสาวของฉัน ฉันจักยังอัธยาศัยให้เป็นไปด้วยวัตถุสูงกว่าก่อนข้าวที่เธอให้แล้ว ถ้าหากว่าเธอไม่กระทำอย่างนี้ เธอก็จงถือเอาสมบัติเหล่านี้ไปสู่เรือนแห่งสกุล แม้ถ้าหากว่า เธอมีความปรารถนาในภายนอก ฉันก็จะตั้งเธอไว้ในฐานะน้องสาว หรือในฐานะธิดาเลี้ยงดู

ธรรมทินนาคิดว่า ชายธรรมดาที่มีความประพฤติอย่างนี้ไม่มี อุบาสกนี้ได้บรรลุโลกุตตรธรรมแน่แล้ว นางจึงคิดว่า ธรรมนั้นบุรุษเท่านั้นจะพึงบรรลุหรือ หรือว่า แม้สตรีก็สามารถบรรลุได้ ดังนี้แล้ว จึงถามเนื้อความนี้กับวิสาขอุบาสกว่า

ธรรมนี้ผู้ชายเท่านั้นพึงได้หรือหนอแล หรือแม้ผู้หญิงก็สามารถได้

ขอให้ท่านพิจารณาคำตอบของวิสาขอุบาสก ซึ่งตอบว่า

ดูกร ธรรมทินนา เธอพูดอะไร ชนเหล่าใดเป็นผู้ปฏิบัติแล้ว ชนเหล่านั้นก็เป็นทายาทแห่งพระธรรมนี้ ผู้ใดมีอุปนิสัย ผู้นั้นย่อมได้เฉพาะซึ่งธรรมนี้

ข้อความนี้แสดงให้เห็นชัดว่า การอบรมเจริญปัญญา นั้น ต้องเป็นการเจริญอบรมสะสมความรู้จริง ๆ ได้แก่ปัญญาที่รู้ของจริง คือ สภาพธรรมที่ปรากฏจริง ๆ

ตามปกติ ด้วยเหตุนี้วิสาขอุบาสกจึงกล่าวตอบว่า ชนเหล่าใดเป็นผู้ปฏิบัติแล้ว ชนเหล่านั้นก็เป็นทายาทแห่งพระธรรมนี้ ผู้ใดมีอุปนิสัย ผู้นั้นย่อมได้เฉพาะซึ่งธรรมนี้

ธรรมทินนาถามว่า

เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจะอนุญาตให้ดิฉันบวชหรือ

ท่านจะเห็นอริยาคัยที่สะสมมาต่าง ๆ กัน ท่านวิสาขอุบาสกได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล แต่ไม่มีอริยาคัยที่จะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ส่วนธรรมทินนายังไม่ได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า แต่มีอุปนิสัยสะสมมาที่จะออกบวช

ซึ่งวิสาขอุบาสกตอบว่า

ดีทีเดียว นางผู้เจริญ แม้ข้าพเจ้าเองก็ปรารถนาที่จะชักชวนในทางนี้อยู่เหมือนกัน แต่ข้าพเจ้าไม่รู้ใจเธอ จึงไม่พูด

เรื่องของจิตใจ เรื่องของการสะสมอุปนิสัยในอดีตมา ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดที่สามารถจะทราบได้ เพราะฉะนั้น แม้ว่าวิสาขอุบาสกจะได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอนาคามี แต่ก็เห็นว่า การรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้นเป็นเรื่องละเอียด เป็นเรื่องลึกซึ้ง เป็นเรื่องที่จะต้องอาศัยอุปนิสัยที่ได้สะสมอบรมมาแล้ว เพราะฉะนั้น ก็ไม่ทราบว่า ธรรมทินนานั้นเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยในทางนี้หรือไม่ ซึ่งถึงแม้ว่าท่านเองก็ปรารถนาที่จะชักชวน แต่ก็ไม่รู้ใจ จึงไม่พูด

ข้อความต่อไปในอรรถกถามีว่า

วิสาขอุบาสกได้ไปเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารในวันนั้นนั่นเอง ถวายบังคมแล้วยืนอยู่
พระราชাত্রัสถามว่า

คนบดี เพราะเหตุใดท่านจึงมาในเวลาที่ไม่ใช่กาล

วิสาขอุบาสกกราบทูลว่า

ข้าแต่มหाराชเจ้า นางธรรมทินนาพูดว่า ดิฉันจักบวช

พระราชাত্রัสถามว่า

ก็นางได้อะไร ถึงจะควร

วิสาขอุบาสกกราบทูลว่า

กิจอย่างอื่นไม่มี ข้าแต่ท้าว การที่นางได้อวตองคำ จึงจะควร

เป็นเรื่องผลของกรรมของแต่ละบุคคลที่ได้สะสมมา ที่จะมีอะไรเกิดขึ้นก็ได้
ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจในชีวิตประจำวัน

ซึ่งสำหรับธรรมทินนาภิกษุณี ท่านเป็นเอตทัคคะเลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกา
ผู้เป็นธรรมกถึก ในการที่ได้สะสมบุญในอดีตมา เพราะฉะนั้น เมื่อท่านมีความดำริที่
จะบวช วิสาขอุบาสกก็ได้กราบทูลให้พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบ และได้ขออวตองคำ
เพื่อที่จะให้นางเลียบพระนคร ซึ่งพระราชาก็ได้พระราชทานอวตองคำให้ และให้นาง
เลียบพระนคร

วิสาขอุบาสกให้ธรรมทินนาอาบน้ำด้วยน้ำหอม ให้ประดับตกแต่งด้วยเครื่อง
อลังการ ให้นั่งบนอวตองคำ แวดล้อมด้วยหมู่ญาติ ให้บูชาอยู่ด้วยดอกไม้และของ
หอม เป็นต้น ประดุจว่าทำแก่ชาวพระนครทั้งหลาย จึงได้ไปสู่สำนักภิกษุณี แล้วจึง
กล่าวว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ขอท่านให้นางธรรมทินนาบวชเถิด

วิสาขอุบาสกไปส่งนางธรรมทินนาถึงสำนักภิกษุณี และขอให้ภิกษุณีทั้งหลาย
ให้นางธรรมทินนาบวช

ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวว่า

คนบดี ท่านควรอดกลั้นความโกรธ คือ ความผิดของธรรมทินนาครั้งหนึ่ง
หรือสองครั้งเถิด

เข้าใจว่า ที่ให้นางธัมมทินนาบวช คงจะเป็นเพราะว่านางธรรมทินนาได้ทำ
ความผิด ไม่ถูกใจวิสาขอุบาสก เพราะฉะนั้น เมื่อมีความโกรธ วิธีลงโทษ คือ ให้
นางธรรมทินนาบวชเสีย

วิสาขอุบาสกได้กล่าวว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า นางไม่มีโทษอะไร นางมาบวชด้วยศรัทธา

ครั้งนั้น พระเถรีผู้ฉลาดรูปหนึ่ง จึงได้บอก ตจปัญจกัมมัฏฐาน แก่นาง ธรรมทินนา ให้ปลงผม แล้วก็ให้บวช

สำหรับตจปัญจกัมมัฏฐาน หมายความว่าให้พิจารณากายหมวด ๕ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง

วิชาอุบาสกกล่าวกับธรรมทินนาภิกษุณีว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ท่านจงยินดีเถิด พระธรรมพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ดังนี้ แล้วก็หลีกไป

นับตั้งแต่ธรรมทินนาบวชแล้ว ลากสักการะก็บังเกิดขึ้นเป็นอันมาก ท่านมีความกังวลด้วยเครื่องสักการะนั้น จึงไม่ได้โอกาสเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม ต่อมาพระเถรีผู้เป็นอาจารย์และอุปัชฌาย์ก็ได้ไปยังชนบท แล้วก็ให้ท่านเรียนกัมมัฏฐานที่ท่านพอใจในบรรดาอารมณ ๓๘

ซึ่งอารมณ ๓๘ นั้น ก็ได้แก่ สมถภาวนา ๔๐ เว้นอาโลกกสิณ ๑ และ อากาสกสิณ ๑

ท่านได้เริ่มบำเพ็ญสมณธรรม แต่เพราะเหตุที่ท่านถึงพร้อมด้วยยถาวิภาส จึงมิได้ลำบากอยู่นานเลย

ซึ่งในอดีตชาติของท่านธรรมทินนาเถรีมีว่า

เล่ากันมาว่า

นับแต่กัปนี้ถอยไปแสนกัป พระศาสดาทรงพระนามว่าปทุมุตตระทรงอุบัติขึ้นในโลก ในครั้งนั้นท่านเป็นทาสีอยู่ในสกุล ๗ หนึ่ง ชายผมของตนแล้วถวายทานแด่พระอัครสาวกซึ่งชื่อว่าสุชาตเถระ ได้กระทำความปรารถนาไว้แล้ว

จะเห็นได้ว่า การมีศรัทธาเลื่อมใสในพระธรรมที่ได้ฟังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ในอดีต ทำให้มีศรัทธาจริง ๆ ในพระธรรม เมื่อเป็นทาสีก็ไม่มีทางอื่น นอกจากถวายผมของตน และถวายทานแก่พระอัครสาวก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศรัทธาที่

มั่นคงในพระธรรม ตั้งแต่ในครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ กว่าที่จะได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า ในสมัยพระผู้มีพระภาคพระสมณโคดมพระองค์นี้

ข้อความต่อไปในอรรถกถา มีว่า

ท่านลำบากอยู่ไม่นานนัก เพราะความถึงพร้อมด้วยอภินิหาร ซึ่งหมายความว่าถึงนำไปยัง แห่งความปรารถนานั้น ตั้งแต่ครั้งที่ท่านมีศรัทธาในพระสัมมาไมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่าปทุมุตตระ

โดยเวลาเล็กน้อยเท่านั้น ท่านก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ธรรมทึนนาภิกษุณีคิดแล้วว่า เราบวชในพระศาสนาด้วยประโยชน์อันใด ประโยชน์อันนั้นก็ถึงที่สุดแล้ว จะมีประโยชน์อะไรสำหรับเราด้วยการอยู่ในชนบท พวกญาติของเราจะได้ทำบุญทั้งหลาย แม้ภิกษุณีสงฆ์ก็จักไม่ลำบากด้วยปัจจัยลาภทั้งหลาย เราจักไปยังกรุงราชคฤห์ ท่านจึงได้พาภิกษุณีสงฆ์ไปยังกรุงราชคฤห์ นั้นแล

ต่อไปท่านผู้ฟังจะได้ทราบเรื่องอานิสงส์ของศีล ที่นำมาซึ่งโภคสมบัติ และปัจจัยซึ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต และจะได้ทราบว่า ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงอานิสงส์ซึ่งเป็นปัจจัยคือโภคสมบัติ แม้แก่พระภิกษุสงฆ์

ที่เป็นอย่างนี้ ก็เป็นเพราะว่า ชีวิตจะดำรงอยู่ได้โดยขาดปัจจัย เป็นไปได้ไหม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ เพราะฉะนั้น เมื่อชีวิตยังต้องอาศัยปัจจัยให้ดำรงอยู่ได้ หรือว่าให้ดำเนินไปได้ ผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ก็ย่อมจะพ้นไปจากการห่วงใยในปัจจัยที่จะอำนวยความสะดวกสบายไม่ได้เลย บางท่านกล่าวว่า ท่านไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ในเพศของบรรพชิตต่อไปได้ เพราะเหตุว่าไม่สามารถที่จะได้ปัจจัยที่ควรแก่การที่จะดำรงชีวิตอยู่ในเพศของบรรพชิต

เพราะฉะนั้น เรื่องอานิสงส์ของศีลที่นำมาซึ่งโภคสมบัติหรือปัจจัยนั้น ก็เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต

ข้อความต่อไปในอรรถกถา มีว่า

วิสาขอุบาสกได้เข้ามาว่า ธรรมทินนาภิกษุณีกลับมาแล้ว จึงคิดว่า ธรรมทินนาภิกษุณีบวชแล้วก็ได้ไปยังชนบท ไม่นานเลย ไม่นานเลย ก็กลับมา จักมีอะไรหรือหนอแล

เมื่อท่านมีความสงสัยอย่างนี้ ท่านก็ใคร่ที่จะทราบ

ท่านจึงได้ไปยังสำนักภิกษุณี ด้วยการไปเป็นครั้งที่สอง เพราะเหตุนั้น พระธรรมสังคณาจารย์จึงกล่าวไว้ว่า ครั้งนั้นแล วิสาขอุบาสกจึงได้ไปถึงที่ธรรมทินนาภิกษุณีอยู่

ข้อความต่อไปมีว่า

สองบทว่า เอตทโว จ ได้แก่ อุบาสกได้กล่าวแล้วซึ่งคำนี้ คือ ซึ่งคำ มีอาทิว่า สักกาโย เป็นต้น

มีคำถามว่า เพราะเหตุใดอุบาสกจึงได้กล่าวคำนี้

แก้ว่า คือ อธิบายว่า ได้ยินว่า อุบาสกนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ขึ้นชื่อว่าการถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ท่านยังยินดีอยู่หรือ หรือว่าย่อมไม่ยินดี ดังนี้ ไม่ใช่หน้าที่ของบัณฑิต ดังนี้ เราจึงถามปัญหาน้อมเอาอุปาทานชั้น ๕ เข้าไป เราจึงทราบว่ธรรมทินนาภิกษุณียินดีหรือไม่ยินดี ก็ด้วยการพยากรณ์ปัญหา ด้วยเหตุนี้ วิสาขอุบาสกจึงได้กล่าวคำนี้

นี่เป็นลักษณะของบัณฑิต คือ ไม่ใช่เข้าไปถามตรงๆ ว่า บรรลุผลหรือยัง แต่วิธีที่จะรู้ได้ คือ ถามปัญหาที่จะให้บุคคลนั้นพยากรณ์ด้วยความรู้ที่ถูกต้อง ชัดเจน แจ่มแจ้ง ซึ่งเป็นความรู้ของตนเอง

พอท่านธรรมทินนาภิกษุณีฟังคำนั้น ไม่ได้กล่าวว่า ดูกร วิสาขะผู้มีอายุ ข้าพเจ้าบวชไม่นาน จะรู้กายของตนและกายของผู้อื่นที่ไหนได้ หรือไม่ได้กล่าวว่า ท่านจงเข้าไปหาภิกษุณีรูปอื่นแล้วจึงถามเถิด ท่านธรรมทินนาภิกษุณีดำรงอยู่ในปฏิสัมภิทาตอบปัญหาอยู่ ดุจรับสิ่งของที่เขายืนเข้ามา

ต้องไว ต้องเร็วไหม ไม่ทราบว่าของใครจะโยนมาทางไหน แต่ต้องรับได้
สำหรับผู้ที่มีความสามารถ เพราะฉะนั้น ท่านธรรมทินนาภิกษุณีดำรงอยู่ในปฏิสัมภิทา
ตอบปัญหาอยู่ ดูรับสิ่งของที่เขายโยนเข้ามา ดูแก้ปมที่ปวงข้างหนึ่ง

ถ้าเป็นปมแล้ว ก็ยุ่งเหลือเกิน บางท่านก็ยอมไม่สามารถแก้ปมที่ยุ่งเหยิงนั้นได้

ดูจนทางเข้าไปในป่าช้า

ต้องเป็นผู้ที่ชำนาญในหนทางจริง ๆ ที่จะไม่หลง เพราะเหตุว่าป่าช้านั้น
ยอมจะทำให้บุคคลหลงทางได้

ดูเปิดหีบด้วยปลายมีด

ต้องมีกำลังมากไหม ถึงจะใช้เพียงปลายมีดเปิดหีบได้ ถ้าเป็นคนที่ไม่มียกำลัง
ก็คงจะต้องใช้เรียวแรงกำลังมากมายเกินกว่าปลายมีด แต่สำหรับท่านที่ดำรงอยู่ใน
ปฏิสัมภิทาตอบปัญหาอยู่ ดูรับสิ่งของที่เขายโยนเข้ามา ดูแก้ปมที่ปวงข้างหนึ่ง ดู
นำทางเข้าไปในป่าช้า ดูเปิดหีบด้วยปลายมีด ฉะนั้น

ธรรมทินนาภิกษุณีจึงได้กล่าวว่า

วิสาขะผู้มีอายุ อุปาทานขันธเหล่านี้ ๕ อย่างแล ดังนี้ เป็นต้น

ข้อความต่อไปในอรรถกถา มีว่า

บรรดาเหล่านั้น บทว่า ปัญจ ได้แก่ การกำหนดนับ

บทว่า อุปาทานขันธา ได้แก่ กถาว่าด้วยอุปาทานขันธ

ในคำว่า อุปาทานขันธนี้ พึงเป็นคำอันท่านกล่าวให้พิสดารไว้ โดยนัยเป็นต้น
ว่า ขันธทั้งหลายเกิดแล้วเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย

ข้อความต่อไปในอรรถกถา มีว่า

กวีสาขุบาสก ครั้นได้สดับการพยากรณ์สัจจะทั้ง ๔ จึงได้ทราบว่า พระเถรี
ไม่มีความยินดีแล้ว จริงอยู่ ผู้ใดกระสัน ไม่ยินดีในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นไม่อาจที่จะ
แก้ปัญหาก็เรานำมาถามแล้ว ๆ อย่างนี้ ดูจับผมหงอกเส้นหนึ่ง ๆ ด้วยแขนบั้นนั้น
และดูจกทรายจากเชิงภูเขาสิเนรุขึ้นฉะนั้น

ก็เพราะเหตุที่สัจจะ ๔ ประการเหล่านี้ ปรากฏในพระศาสนา ดุจพระจันทร์ และพระอาทิตย์ ฉะนั้น ด้วยว่าพระผู้มีพระภาคก็ดี พระมหาเถระทั้งหลายก็ดี ผู้อยู่ในท่ามกลางบริษัท ย่อมประกาศสัจจะทั้งหลายทีเดียว ภิกษุสงฆ์ยอมให้กุลบุตรเรียน ปัญหา นับตั้งแต่วันที่บวชแล้ว โดยตั้งปัญหาขึ้นว่า อะไรชื่อว่า ๔ แก้ว อริยสัจ ๔

วิสาขอุบาสกท่านเป็นพระอนาคามีบุคคล เพราะฉะนั้น ท่านก็มีความคิดวาทกรรมทึนนาภิกษุณีนี้ ดำรงอยู่แล้วในอุบายโกศล เป็นบัณฑิตผู้ฉลาด ได้นัยแล้ว สามารถตอบได้ แม้ด้วยการฟัง คือ เมื่อฟังแล้วเข้าใจ ก็สามารถที่จะไปอธิบายชี้แจง ขยายความ เป็นพระธรรมกถึกที่มีความสามารถรูปหนึ่ง อาจจะเป็นเพียงด้วยการฟังเท่านั้น

เพราะฉะนั้น วิสาขอุบาสกจึงคิดว่า เราไม่อาจจะทราบวาทกรรมทึนนาภิกษุณีนี้ได้บรรลุสัจจะทั้งหลายด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ได้ แต่เราสามารถจะทราบได้ด้วย การพยากรณ์ปัญหา คือ จำแนกสัจจะออกไป ดังนี้แล้ว จึงคิดว่า เราจักยกย้าย คือ เปลี่ยนสัจจะทั้ง ๒ ที่กล่าวแล้วในหนหลัง จักถามปัญหาที่มีเงื่อนไข กระทำให้ ลึกลับ คือ ให้ลึกซึ้งขึ้นอีก ดังนี้แล้ว เมื่อจักถาม จึงกล่าวคำว่า ตัง เวย นุโข อัยยัง ดังนี้ เป็นต้น

ซึ่งข้อความโดยละเอียดที่วิสาขอุบาสกได้ถามธรรมทึนนาภิกษุณี ก็มีใน พระไตรปิฎก

๓๓๗

สำหรับการที่ผู้หนึ่งผู้ใดไม่ควรตัดสินบุคคลอื่นด้วยความเลื่อมใสว่า บุคคลนั้น เป็นพระอริยเจ้า เพียงด้วยปฏิบัติ หรือเพียงด้วยศีล ขอกล่าวถึงข้อความใน **อังคุตตรนิบาต มิคสาลาสูต** มีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เวลาเช้า ท่านพระอานนทน์รุ่ง แล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปยังที่อยู่ของมิคสาลาอุบาสิกา แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปู ลาดถวาย

ครั้งนั้น มิคสาลาอุบาสิกาเข้าไปหาท่านพระอานนทน์กราบไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่ ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนทน์ว่า

ข้าแต่ท่านพระอานนท ธรรมนี้ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว อันเป็นเหตุให้ คนสอง ๒ คน คือ คนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ คนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จัก เป็นผู้มีคติเสมอกันในสัมปรายภพ อันวิญญูชนจะพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร คือ บิดาของ ดิฉันชื่อปุราณะ เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล งดเว้นจากเมถุนอันเป็น ธรรมของชาวบ้าน ท่านกระทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็น สกทาคามีบุคคลเข้าถึงชั้นดุสิต ส่วนบุรุษชื่ออิสิทัตตะผู้เป็นที่รักของบิดาของดิฉัน ไม่ เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ยินดีด้วยภรรยาของตน แม้เขาทำกาละแล้ว พระผู้มี- พระภาคก็ทรงพยากรณ์ว่า เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึงชั้นดุสิต

ข้าแต่ท่านพระอานนท ธรรมนี้ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว อันเป็นเหตุให้ คน ๒ คน คือ คนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ คนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จักเป็นผู้ มีคติเสมอกันในสัมปรายภพ อันวิญญูชนจะพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร

ท่านพระอานนทก็กล่าวว่า

ดูกร น้องหญิง ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้อย่างนั้นแล

ก็แสดงอยู่แล้วว่า บุคคลอื่นนอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ควรถือประมาณเอาเองว่า บุคคลใดเป็นผู้รู้ทั่วถึงธรรมอันใด

ครั้งนั้น ท่านพระอานนทร์รับบิณฑบาตที่นิเวศน์ของมคธาลาอุบาสิกา ลุกจากอาสนะกลับไปแล้ว ครั้งนั้น ท่านพระอานนทร์กลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต ก็ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วก็กราบทูลให้ทรงทราบทุกประการ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนทฺ์ ก็มีคธาลาอุบาสิกาเป็นคนพาล ไม่ฉลาด เป็นคนบอด มีปัญหาที่บ เป็นอะไร และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอะไร ในญาณเครื่องกำหนดรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล

ดูกร อานนทฺ์ บุคคล ๑๐ จำพวกนี้มีอยู่ในโลก ๑๐ จำพวกเป็นไฉน

ดูกร อานนทฺ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล และไม่รู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งความเป็นผู้ทุศีลของเขาตามความเป็นจริง บุคคลนั้น ไม่กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่แทงตลอดแม้ด้วยทวิญญู ย่อมไม่ได้วิมุตติแม้ในสมัย เมื่อตายไป เขาย่อมไปในทางเสื่อม ไม่ไปทางเจริญ ย่อมถึงความเสื่อม ไม่ถึงความเจริญ

ดูกร อานนทฺ์ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล แต่รู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งความเป็นผู้ทุศีลของเขาตามความเป็นจริง บุคคลนั้น กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต แทะงตลอดด้วยดีแม้ด้วยทวิญญู ย่อมได้วิมุตติแม้ในสมัย เมื่อตายไป เขาย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเสื่อม ย่อมถึงความเจริญอย่างเดียว ไม่ถึงความเสื่อม

ดูกร อานนทฺ์ พวกคนผู้ถือประมาณ ย่อมประมาณในเรื่องนั้นว่า ธรรมแม้ของคนนี้ ก็เหล่านั้นแหละ ธรรมแม้ของคนอื่น ก็เหล่านั้นแหละ เพราะเหตุไร ใน ๒ คนนั้น คนหนึ่งเลว คนหนึ่งดี ก็การประมาณของคนผู้ถือประมาณเหล่านั้น ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน

ดูกร อานนทฺ์ ใน ๒ คนนั้น บุคคลใดเป็นผู้ทุศีล และรู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งการเป็นผู้ทุศีลของเขาตามความเป็นจริง

กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ทางตลอดด้วยดีแม้ด้วยทิวาญญิ ย่อมได้วิมุตติแม้ในสมัย ดูกร อานนท บุคคลนี้ดีกว่าและประณีตกว่าบุคคลที่กล่าวข้างต้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกระแสแห่งธรรมย่อมถูกต้องบุคคลนี้ ใครเล่าจะพึงรู้เหตุนี้ได้ นอกจากตถาคต

ดูกร อานนท เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าได้เป็นผู้ชอบประมาณในบุคคล และอย่าได้ถือประมาณในบุคคล เพราะผู้ถือประมาณในบุคคล ย่อมทำลายคุณวิเศษของตน เราหรือผู้ที่เหมือนเรา พึงถือประมาณในบุคคลได้

เป็นเรื่องของบุคคลที่มีชีวิตเป็นปกติประจำวัน ตามความเป็นจริง แต่ว่าบุคคลอื่นย่อมไม่สามารถรู้ได้ว่า บุคคลนั้นได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมหรือไม่ เพราะเหตุว่ามีบุคคล ๒ บุคคล คือ บุคคลหนึ่งเป็นผู้ที่ทุศีล และไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง อีกบุคคลหนึ่งนั้น เป็นผู้ทุศีล แต่รู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งความเป็นผู้ทุศีลของเขา

ท่านที่มีศีลขาดบ้าง เช่น ในการฆ่าสัตว์ก็ดี รู้จักตัวเองตามความเป็นจริงใหม่ ว่าเป็นผู้ทุศีล ในขณะที่มีทุจริตกรรมเกิดขึ้น รู้ใหม่ ถ้าเป็นผู้ที่รู้ชัดตามความเป็นจริงในความเป็นผู้ทุศีล และเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า ดับความเป็นผู้ทุศีล เป็นผู้ที่มีสมาธิในศีล ๕ ท่านย่อมทราบได้ว่า ศีลของท่านซึ่งเคยทุศีลนั้น ดับไม่มีส่วนเหลือ เพราะอริยมรรคได้เกิดขึ้นแล้ว แต่ถ้าอริยมรรคไม่เกิด ยังไม่เป็นพระอริยเจ้า ก็เลิกละยังมีกำลัง ก็ย่อมสามารถที่จะกระทำทุจริต และเป็นผู้ทุศีล

ข้อความใน **มโนรทปฺรณิ อรรถกถา มิคสาลาสูตร** มีว่า

คำว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง

ได้แก่ กิจที่ควรฟัง เป็นกิจที่บุคคลนั้นไม่ฟัง

ถ้าบุคคลใดควรที่จะได้ฟังสิ่งที่เป็นสาระ เป็นประโยชน์ มีเหตุ มีผล แต่แม้กระนั้นบุคคลนั้นก็ไม่ฟัง ก็ชื่อว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง เพียงแต่การฟังก็ยังไม่ได้กระทำ เพราะฉะนั้น จะเจริญกุศลขั้นต่อไปซึ่งจะทำให้ปัญญา

เจริญขึ้น ก็ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ในคำว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่กระทำความผิด ด้วยพหุสัจจะ

ในอรรถกถาอธิบายว่า

กิจที่บุคคลจะพึงทำด้วยความเพียร เป็นอันบุคคลนั้นไม่ได้ทำแล้ว เพราะไม่ได้กระทำความผิด คือความเพียรนั้น เขาจึงเสื่อมจากสวรรค์บ้าง จากมรรคบ้าง

ต้องเพียรในเรื่องของกุศล ไม่ใช่เพียรในเรื่องอื่น ซึ่งจะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีกิเลส ก็เพียรไปในเรื่องของกิเลส แต่เรื่องของการเพียรขัดเกลาจิตใจ ที่เป็นเรื่องของกุศล เมื่อบุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิด คือความเพียรในกุศลนั้น เขาจึงเสื่อมจากสวรรค์บ้าง จากมรรคบ้าง

ข้อว่า บุคคลนั้นไม่ได้แทงตลอดแม้ด้วยทวิญญู ดังนี้

ได้แก่ กิจที่ตนจะพึงแทงตลอดด้วยทวิญญู เป็นต้น บุคคลนั้นไม่ได้แทงตลอด คือ ไม่ได้กระทำให้เห็นประจักษ์

ไม่มีทั้งการฟัง ไม่มีทั้งการเพียร เพราะฉะนั้น ย่อมไม่ได้แทงตลอดแม้ด้วยทวิญญู คือ แม้ด้วยความเห็นถูกในสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปตามความเป็นจริง

ข้อว่า เขาย่อมไม่ได้วิมุตติ แม้ที่เป็นไปในสมัยที่ควรได้ ดังนี้

ได้แก่ ย่อมไม่ได้ปฏิบัติและปราโมทย์ที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยการฟังธรรมตามกาลอันสมควร

ข้อว่า ย่อมไปเพื่อความเสื่อม

ได้แก่ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อม

ข้อว่า ย่อมทราบตามความเป็นจริง

ได้แก่ ย่อมทราบด้วยสามารถการเวียนและการสอบถามว่า การเป็นผู้รู้ศีล ๕ อย่าง คือ ศีล ๕ ย่อมดับไปหมดสิ้นเพราะบรรลุโสดาปัตติผล

นี่คือผู้ที่รู้จักตนเองตามความเป็นจริงว่า ตราบใดที่โสดาปัตติมรรคยังไม่เกิด

ขณะนั้นยังไม่สามารถมีปัญญาที่จะดับความเป็นผู้ทุกข์ได้โดยหมดสิ้น เป็นสมุจเฉท

สำหรับบุคคลที่ตรงกันข้าม คือ ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้ทุกข์ เป็นผู้ที่ยังลวงคิด ๕ อยู่

ชื่อว่า บุคคลนั้นชื่อว่าได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ดังนี้

ความว่า กิจที่ตนจะฟังฟัง เป็นอันบุคคลนั้นได้ฟังแล้ว

ถึงแม้ว่าท่านนี้ได้ลวงคิดข้อหนึ่งข้อใดในศีล ๕ บ้าง เพราะเหตุว่ายังไม่ใช่พระอริยเจ้า ก็ควรที่จะได้ฟังธรรม ซึ่งจะเป็นหนทางที่นำไปสู่ความเข้าใจสภาพธรรมได้ถูกต้อง และสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตามได้ยิ่งขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมนั้นได้

ชื่อว่า บุคคลนั้นชื่อว่าได้กระทำกิจแม้ด้วยพาหุสัจจะ ดังนี้

ได้แก่ กิจที่บุคคลจะฟังทำด้วยวิริยะโดยที่สุด แม้กิจสักว่าวิปัสสนาอย่างอ่อน ก็เป็นอันบุคคลนั้นได้กระทำแล้ว

นี่คือเรื่องของกิจที่บุคคลฟังทำด้วยวิริยะ ไม่ใช่กิจอื่น แต่เป็นกิจที่สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริง นี่เป็นวิริยะ ที่ควรระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. กระผมได้ฟังมาอย่างนี้ว่า กำหนดรูปอย่างเดียวก็น่าพอ ได้ฟังมาอย่างนี้ก็พิกลเหมือนกัน นามรูปปริจเฉทญาณของท่านเป็นอย่างไร ท่านก็ไม่ได้อธิบายออกมาให้ชัดเจน แต่ท่านบอกเพียงว่า เมื่อจิตเกิดขึ้น เวทนาก็เกิดขึ้นพร้อมกันกับจิต จิตดับ เวทนาก็ดับไปด้วย ไม่จำเป็นต้องไปรู้เวทนา กำหนดรูป จิตก็รู้ว่าเป็นรูป แล้วก็รู้ไป ก็เท่านั้นเอง ผู้ฟังก็รู้สึกสงสัยสับสนเต็มที จะเอาอย่างไรกันแน่ แต่สำหรับผู้ฟังที่นี้ กระผมเข้าใจแล้วว่า เท่าที่อาจารย์บรรยายมานี้ ก็เข้าใจชัด แต่พอไปฟังทางอื่นเข้า ก็อาจจะเกิดไขว้เขวขึ้นมาได้ ท่านก็ยังไม่บรรลুকัณฑ์นั้น แต่ถ้าใครบรรลุแล้ว ก็ไม่เป็นอะไร แต่ยังไม่บรรลุ ก็เกิดสับสนกันอย่างนี้

สุ. การเจริญสติปัฏฐาน เจริญวิปัสสนา เป็นเรื่องที่ละเอียดมาก เป็นเรื่องที่สุดุมจริง ๆ แม้ในการฟัง ก็จะต้องฟังเพื่อพิจารณาให้ได้เหตุผลตามความเป็นจริง ถ้าท่านผู้ใดกล่าวว่า รู้รูปอย่างเดียว ในขณะนั้นก็สามารถที่จะแทงตลอดว่า สภาพ

ธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะเหตุว่าขณะที่รู้รูปก็เป็นจิตซึ่งประกอบด้วยเวทนา สัญญา สังขาร นามขันธ์ทั้ง ๔ เกิดร่วมกันในขณะนั้น เพราะฉะนั้น ก็ย่อมสามารถที่จะรู้ได้เองว่า สภาพธรรมทั้งปวงไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน กล่าวว่อย่างนี้ ได้ใหม่

ในขณะที่กำลังรู้รูป ควรที่จะทราบด้วยว่ารูปอะไร และขณะนั้นที่สติกำลังระลึก รู้ลักษณะของรูป ความยินดียึดถือว่เป็นเรวที่กำลังรู้รูปนั้น จะหมดได้อย่างไร หรือว่ความรู้สึกจะเป็นสุข เป็นทุกข์ เป็นอุเบกขา ในขณะที่กำลังมีรูปนั้นเป็นอารมณ์ จะรู้ได้อย่างไรว่ เวทนา ความรู้สึกนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ถ้าขณะนั้นสติกำลังระลึก รู้ลักษณะของรูปธรรมที่มีจริง ๆ กำลังปรากฏ จะรู้นามธรรมด้วยได้ใหม่ในขณะนั้น กำลังรู้ลักษณะของรูปธรรม จะรู้ลักษณะของนามธรรมในขณะนั้นด้วยไม่ได้

แต่ที่จะรู้ว่ขณะนั้นเป็นนามธรรม ก็เพราะสติระลึก รู้ลักษณะของนามธรรมที่ปรากฏ ถ้าระลึก รู้ลักษณะของเวทนา ความรู้สึก จะไปรู้ว่ ขณะนั้นสัญญาก็ไม่เที่ยง หรือว่จิตก็ไม่เที่ยง หรือสังขาร โลกะ โทสะใด ๆ ก็ไม่เที่ยง ก็ไม่ได้ เพราะเหตุว่ในขณะนั้น เวทนาเท่านั้นที่กำลังเป็นอารมณ์ เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ และสติกำลังระลึก รู้ลักษณะของเวทนา คือ ความรู้สึกนั้น ในขณะนั้น

กล่าวคือ สติเริ่มระลึกและรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมบ้าง เป็นรูปธรรมบ้าง ตามปกติ ตามความเป็นจริง

ขอให้ท่านลองพิจารณาถึงข้อปฏิบัติที่ท่านได้ย่น ได้ฟัง เมื่อสักครู่นี้ที่ว่ ให้รู้ลักษณะของรูปธรรมเพียงอย่างเดียว ผู้ที่กล่าวว่อย่างนั้น เป็นผู้ที่ไม่ได้รู้ลักษณะของรูปธรรมที่เป็นอนัตตา ที่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ เพราะว่ท่านที่กล่าวว่อย่างนั้นจะรู้รูปนั้ใหม่ ซึ่งในขณะที่กำลังดู ท่านใช้คำว่ดู ในขณะที่กำลังดูรูปนั้ เป็นท่าเป็นทาง ท่านจะต้องดู จนกระทั่งรูปนั้เป็นทุกข์เพราะปวดเมื่อย ซึ่งในขณะนั้น รู้รูป หรือรู้นามดูอย่างหนึ่ง จะให้เห็นอีกอย่างหนึ่ง คือ ดูรูปนั้ แต่ว่าให้เห็นเวทนาซึ่งเป็นทุกข์เพราะรูปนั้

เพราะฉะนั้น จึงไม่รู้จักความจริงในลักษณะของรูปที่เป็นอนัตตา ที่ปรากฏจริง ๆ ให้รู้ได้ ทางตาก็เป็นลักษณะของรูปประเภทหนึ่ง ทางหูก็เป็นลักษณะของรูปอีกประเภทหนึ่ง ทางจมูกก็เป็นลักษณะของรูปอีกประเภทหนึ่ง ทางลิ้นก็เป็นลักษณะของรูปประเภทหนึ่ง ทางกายที่จะปรากฏให้รู้ได้ ก็เป็นลักษณะของรูปอีกประเภทหนึ่ง มีลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ปรากฏเฉพาะทางนั้น ทวารนั้น และกดับไป และก็มีรูปอื่นที่ปรากฏ ทางทวารอื่น

การที่บุคคลนั้น จะดูรูปนั้น เป็นท่าทาง และก็รู้ว่าเวทนา ปวดเมื่อยเป็นทุกข์ จะรู้ความจริงของรูปอะไร เพราะเหตุว่าท่านที่กล่าวอย่างนั้น ท่านอ้างว่า เวทณาก็ดี ซึ่งเป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตซึ่งเป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานก็ดี หรือว่า สัญญาเจตสิก โลกะ โทสะ โมหะ นามธรรมอื่น ๆ ที่เป็นสังขารชั้นภคินี ซึ่งเป็นธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ท่านกล่าวว่า ไม่จำเป็นต้องรู้ แต่ท่านคิดว่า เจริญเพียงบรรพเดียว คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานในอิริยาบถบรรพ เพียงบรรพเดียวก็สามารถที่จะทำให้รู้แจ้งในนามธรรมและรูปธรรม ในความเกิดขึ้นและดับไป ในอริยสัจธรรมได้

ท่านกล่าวยืนยันว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้น แม้เพียงบรรพเดียว คือ อิริยาบถบรรพที่เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็สามารถที่จะบรรลุอรวิจจธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้ เพราะฉะนั้น ในขณะที่เวทนา ความทุกข์ ความเมื่อยกำลังเกิดปรากฏนั้น ท่านรู้รูปอะไร ไม่ใช่กายานุปัสสนาสติปัฏฐานแน่ เพราะถ้าขณะนั้นสติระลึกถึงว่า เวทนา ความรู้สึกนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นไม่ใช่กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน แต่เป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน และทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน ทางใจที่กำลังคิดนึก ไม่รู้ว่าเป็นนามธรรมหรือ ถ้าไม่รู้ก็เป็นอวิชชา ไม่สามารถที่จะละความไม่รู้ในสภาพธรรมที่เป็นจริง ที่กำลังเห็น

และถ้าขณะนั้นเป็นปัญญาพร้อมด้วยสติ ก็จะต้องระลึกถึงว่า ที่กำลังเห็น เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นสภาพธรรมที่รู้อารมณ์ชนิดหนึ่ง ขณะที่รู้แบบนี้ เป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น จะกล่าวว่า รู้เพียงกายานุปัสสนาสติปัฏฐานบรรพเดียว คือ อิริยาบถบรรพได้อย่างไร

๓๓๘

ข้อความต่อไป มีว่า

ข้อว่า บุคคลนั้นย่อมเป็นอันได้แทงตลอดกิจนั้นแม้ด้วยทวิญญู ดังนี้

ความว่า การแทงตลอดปัจจัยโดยที่สุดแม้ด้วยโลกียปัญญา ก็เป็นอันบุคคลนั้นแทงตลอดดีแล้ว

ข้อความตอนนี้เป็นตอนที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ท่านที่เข้าใจการเจริญสติปัฏฐานคลาดเคลื่อนคิดว่า รู้เพียงบรรพเดียวหรือเฉพาะอิริยาบถบรรพเท่านั้นก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ได้เข้าใจเหตุผลต่อไปได้

คำว่า โลกียปัญญา รวมถึงวิปัสสนาญาณด้วย เพราะว่าขณะใดที่โลกุตตรจิตไม่เกิด ปัญญาที่ไม่ได้เกิดร่วมกับโลกุตตรจิต เป็นโลกียปัญญาทั้งหมด เฉพาะปัญญาเจตสิกที่เกิดร่วมกับโลกุตตรจิตเท่านั้น ที่เป็นโลกุตตรปัญญา เพราะฉะนั้น การที่จะแทงตลอดสภาพธรรม ต้องอาศัยการรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้นเป็นขั้น ๆ

ที่ว่า บุคคลนั้นย่อมเป็นอันได้แทงตลอดกิจนั้นแม้ด้วยทวิญญู ดังนี้ ความว่า การแทงตลอดปัจจัย คือ ไม่ใช่ว่า ขณะนี้เห็น ก็ไม่รู้ว่าเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้าโดยลักษณะนี้แล้ว จะไม่เป็นการละคลาย จะไม่ทำให้ปัญญาเจริญที่จะรู้แล้วละการยึดถือสภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้ โดยรู้ความจริงว่า เป็นแต่เพียงสภาพรู้ที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุปัจจัย หรือในขณะที่ได้ยิน ก็เป็นแต่เพียงสภาพรู้ที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุปัจจัยเท่านั้น เพราะฉะนั้น การแทงตลอดปัจจัยของสภาพธรรมที่ปรากฏ ย่อมช่วยให้ปัญญารู้ยิ่งขึ้น และละคลายยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้จะเจริญโดยไม่รู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏจริง ๆ ไม่ได้

ที่เป็นปัญญา ก็เพราะสติระลึกรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ ที่เป็นนามธรรม และรูปธรรมทั้งนั้น มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ ไม่ต้องบิดเบือนลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้เลย

ถ้าปัญญาไม่สามารถจะรู้อย่างนี้ จะเจริญสติปัฏฐานกันทำไม จะมีประโยชน์อะไรที่วันหนึ่ง ๆ สติจะเกิดระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ถ้าปัญญาไม่สามารถที่จะประจักษ์ ไม่สามารถที่จะรู้ความจริง ก็ไม่ต้องเจริญสติปัฏฐาน เพราะเหตุว่าไม่มีประโยชน์อะไร

เมื่อสภาพธรรมเป็นสิ่งที่จริง ผู้ที่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรม เข้าใจลักษณะของสติ และรู้ว่าขณะใดที่สติเกิด สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ และนามธรรมและรูปธรรมที่มีจริงก็ต่างกัน เพราะสติระลึก บ่อย ๆ เหนือ ๆ จนชิน จนเป็นอุปนิสัย จนสามารถที่จะระลึกได้ รู้ทั่วในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้น วันหนึ่งย่อมประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมได้ แต่ขอให้ทราบทั่วกันว่า ถ้าไม่มีการระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมให้ถูกต้องแล้ว จะไม่ทำให้ปัญญาเกิดขึ้นรู้ชัดในสภาพของธรรมที่กำลังปรากฏได้

ข้อความต่อไปมีว่า

จริงอยู่ ปัญญาของบุคคลนั้นย่อมทำศีลให้บริสุทธิ์ได้ เขาย่อมบรรลุดุคฺคพิเศษได้ด้วยศีลที่ปัญญาทำให้บริสุทธิ์แล้ว

ศีล คือความประพฤติทางกาย ทางวาจา จะบริสุทธิ์จากการยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ก็ด้วยปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมนั้น ทำให้ศีลของบุคคลนั้น เป็นศีลที่บริสุทธิ์จากการยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน และเมื่อปัญญาสมบูรณ์ขึ้น เขาย่อมบรรลุดุคฺคพิเศษได้ด้วยศีลที่ปัญญาทำให้บริสุทธิ์แล้ว เพราะเหตุว่าความหมายของศีลวิสุทธิ นั้น ถึงขั้นอรหัตตมรรค ซึ่งเป็นการดับกิเลสและอกุศลทั้งปวงเป็นสมุจเฉท

ข้อความต่อไปมีว่า

สองบทว่า ธัมมโสโต นิพพหติ

ได้แก่ วิปัสสนาญาณที่เป็นธรรมชาติแก่ลัทธิเป็นไปอยู่ ย่อมดับ ได้แก่ ย่อมยังบุคคลนั้นให้ถึงอริยมรรค

เมื่อระลึกถึงลักษณะของนามธรรมแล้วก็ดับ ระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมแล้วก็ดับ อบรมจนกระทั่งเป็นอุปนิสัย เป็น วิปัสสนาญาณที่เป็นธรรมชาติแก่ตัวแล้ว เป็นไปอยู่ ย่อมดับ ได้แก่ ย่อมยังบุคคลนั้นให้ถึงอริยมุมิ

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า ตทนนตรัง โก ชาเนยยะ

ได้แก่ ใครเล่าจะรู้ข้อนั้น คือ เหตุนั้น

บุคคลใดเป็นผู้ที่อบรมอุปนิสัย เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จนกระทั่งปัญญาคมกล้า และแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ใครเล่าจะรู้ข้อนั้น คือ เหตุนั้น บุคคลอื่นจะรู้ได้ไหมว่า ขณะนี้ แทนที่จิตจะเป็นโลภะ โทสะ โมหะ ไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ แต่บุคคลที่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานเป็นอุปนิสัยจนปัญญาคมกล้าแก่ตัวแล้ว ในขณะที่สติระลึกถึง ปัญญาที่แทงตลอดในสภาพธรรมนั้น ใครเล่าจะรู้ข้อนั้น คือ เหตุนั้นได้ เพราะว่าเป็นปกติ เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ

ซึ่งข้อนี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอานนท์ว่า

ดูกร อานนท์ ก็มีคสาลาอุบาสิกาเป็นคนพาล ไม่ฉลาด เป็นคนบอด มีปัญญาที่บ่ เป็นอะไร และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอะไร ในญาณเครื่องกำหนดรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล

ข้อความต่อไป เป็นบุคคลที่มีศีล ไม่ใช่บุคคลที่ทุศีล แต่มีประเภทต่าง ๆ กัน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท์ ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ที่มีศีล แต่ไม่รู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งศีลของเขาตามความเป็นจริง บุคคลนั้นไม่ทำกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่แทงตลอดแม้ด้วยทัญญู ย่อมไม่ได้วิมุตติแม้อันเกิดในสมัย เมื่อตายไป เขาย่อมไปทางเสื่อม ไม่ไปทางเจริญ ย่อมถึงความเสื่อมอย่างเดียว ไม่ถึงความเจริญ

ดูกร อานนท์ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มึศีล และรู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งศีลของเขาตามความเป็นจริง บุคคลนั้น กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต แทะตลอดด้วยดีแม้ ด้วยทวิญญู ย่อมได้วิมุตติแม้อันเกิดในสมัย เมื่อตายไป เขาย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเสื่อม ย่อมถึงความเจริญอย่างเดียว ไม่ถึงความเสื่อม

ดูกร อานนท์ เราหรือผู้ที่เหมือนเรา พึงถือประมาณในบุคคลได้

สำหรับท่านที่เห็นบุคคลใดเป็นผู้มึศีล ท่านก็อย่าเพิ่งตัดสินใจเรื่องง่าย ๆ ว่า บุคคลนั้นจะเป็นพระอริยเจ้า เพราะเหตุว่าสำหรับบุคคลผู้มึศีล แต่ไม่รู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งศีลของเขาตามความเป็นจริง บุคคลนั้นไม่ ทำกิจแม้ด้วยการฟัง จะรู้ว่าฟังหรือเปล่า ก็ด้วยการสนทนาธรรม ถ้าสนทนาธรรม เข้าใจกันถูกต้องในเรื่องของสภาพธรรม บุคคลนั้นก็เป็นผู้ที่ทำการกิจด้วยการฟัง แต่ถ้าไม่ สามารถที่จะสนทนากันในเรื่องของสภาพธรรมได้ บุคคลนั้นก็ ไม่กระทำการกิจแม้ด้วยการ ฟัง ไม่กระทำการกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่ทะตลอดแม้ด้วยทวิญญู ย่อมไม่ได้วิมุตติ แม้อันเกิดในสมัย นอกจากนั้น เมื่อตายไป เขาย่อมไปทางเสื่อม ไม่ไปทางเจริญ ย่อมถึงความเสื่อมอย่างเดียว ไม่ถึงความเจริญ

สำหรับบุคคลต่อไป ก็เป็นชีวิตจริง ๆ เป็นชีวิตของบางท่านที่เป็นผู้ที่มีปกติ เจริญสติปัฏฐาน และของบางท่านที่ไม่เจริญสติปัฏฐาน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท์ ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มึราคะกล้า ทั้งไม่รู้ชัดซึ่งเจโต- วิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งราคะของเขาตามความเป็นจริง บุคคลนั้นไม่กระทำการกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่กระทำการกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ฯลฯ

ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มึราคะกล้า แต่รู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญา- วิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งราคะของเขาตามความเป็นจริง บุคคลนั้นกระทำ กิจแม้ด้วยการฟัง กระทำการกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต แทะตลอดด้วยดีแม้ด้วยทวิญญู

ย่อมได้วิมุตติแม้อันเกิดในสมัย คือ ในกาลที่สมควรที่จะได้บรรลุนิพพาน เมื่อตายไป
เขาย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเสื่อม ย่อมถึงความเจริญอย่างเดียว ไม่ถึงความเสื่อม
ดูกร อานนท์ เราหรือผู้ที่เหมือนเรา พึงถือประมาณในบุคคลได้

จะเห็นได้ว่า เป็นชีวิตจริงของท่าน หลายท่านที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ
แล้ว รู้ตนเองว่าเป็นผู้ที่มีโลภะมาก จะหมดโลภะไปได้ได้อย่างไร นอกจากจะเป็น
พระอรหันต์ หรือว่าเป็นพระอนาคามี จึงจะไม่มีโลภะในรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ซึ่งวันหนึ่ง ๆ โลภะไม่น้อยเลย ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทาง
กาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ตรงต่อตัวเองตามความเป็นจริง แม้ว่าบุคคลนั้น เป็นผู้
ที่มีราคะกล้า แต่รู้ชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งราคะ
ของเขาตามความเป็นจริง บุคคลนั้นกระทำการกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่ใช่ให้ทำอย่างอื่นเลย
นอกจากฟัง กระทำการกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต มีความพากเพียร ศึกษาลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง แท่งตลอดด้วยดีแม้ด้วยทวิญญู รู้ชัด
ในปัจจัย ในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ย่อมได้วิมุตติแม้อันเกิดในสมัย
เมื่อเหตุสมควรแก่ผลเมื่อไร ผล คือ การรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็เกิดขึ้น เมื่อตายไป เขา
ย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเสื่อม ย่อมถึงความเจริญอย่างเดียว ไม่ถึงความเสื่อม

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร อานนท์ เราหรือผู้ที่เหมือนเรา พึงถือประมาณ
ในบุคคลได้ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ที่ท่านเห็นบุคคลไหน ที่มีโลภะทางตา ทางหู ทาง
จมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และจะกล่าวว่า บุคคลนี้ไม่มีทางที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม
ได้ เป็นไปได้ไหม ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เพราะความเป็นผู้ที่มี
ปกติเจริญสติปัฏฐาน บุคคลอื่นจึงไม่สามารถที่จะถือประมาณในบุคคลได้ว่า บุคคล
นั้นจะบรรลุนิพพานเป็นพระอริยเจ้า หรือไม่บรรลุ

ส่วนบุคคลต่อไป เป็นผู้ที่มีกิเลส ข้อความโดยนัยเดียวกัน

บุคคลต่อไป เป็นผู้ฟังชาน ข้อความโดยนัยเดียวกัน

ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท์ ก็มคธาลาอุบาสิกาเป็นคนพาล ไม่ฉลาด เป็นคนบอด มีปัญญาทึบ

ถ้ามคธาลาอุบาสิกาเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะถือประมาณในบุคคลใหม่ ว่า คนที่มีชีวิตปกติประจำวันนี้ ไม่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานก็คิดว่า บุคคลผู้มีชีวิตปกติประจำวันและเจริญสติปัฏฐานนั้น ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ถ้าผู้ใดรู้แจ้งอริยสัจธรรม จะไม่มีข้อสงสัยเลยว่า ผู้ที่มีชีวิตปกติประจำวันนี้แหละ สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ในเมื่อเหตุสมควรแก่ผล ในเมื่อเป็นผู้ที่มีการฟัง มีวิริยะ ศึกษา เป็นพหุสูตร โดยการศึกษา รู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง จนสามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมนั้น ด้วยทวิญญู คือ ด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ก็มคธาลาอุบาสิกาเป็นพาล ไม่ฉลาด เป็นคนบอด มีปัญญาทึบ เป็นอะไร และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอะไร ในญาณเครื่องกำหนดรู้ ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล

ดูกร อานนท์ บุคคล ๑๐ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก

ดูกร อานนท์ บุรุษชื่อปุราณะเป็นผู้ประกอบด้วยศีลเช่นใด บุรุษชื่ออสิทตตะก็เป็นผู้ที่ประกอบด้วยศีลเช่นนั้น บุรุษชื่อปุราณะจะได้รู้แม้นคติของบุรุษชื่ออสิทตตะก็หามิได้ บุรุษชื่ออสิทตตะเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นใด บุรุษชื่อปุราณะก็เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นนั้น บุรุษชื่ออสิทตตะจะได้รู้แม้นคติของบุรุษชื่อปุราณะก็หามิได้

ดูกร อานนท์ คนทั้ง ๒ นี้ เลวกว่ากันด้วยองค์คุณคนละอย่าง ด้วยประการฉะนี้

สภาพธรรมตามความเป็นจริงเป็นอย่างไร ก็ต้องเป็นจริงอย่างนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นพระสกทาคามีบุคคลด้วยกันก็จริง แต่ผู้หนึ่งเป็นผู้ที่ครองเรือน อีกผู้หนึ่งเป็นผู้ที่ไม่ครองเรือน เพราะฉะนั้น ก็เลวกว่ากัน ต่ำกว่ากัน ด้วยคุณธรรมนั้น

สำหรับเรื่องของศีล เป็นพื้นของกุศลทุกประการ เพราะว่ากุศลจิตเป็นจิตที่เว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นทาน ไม่ว่าจะเป็นศีล ไม่ว่าจะเป็นสมาธิ ไม่จำเป็นว่าเป็นการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งล้วนเป็นกุศล ก็ต้องเป็นสภาพของจิตที่เว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งก็เป็นศีลนั่นเอง

ข้อความใน **สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ปฏิสัมภิตามรรค สิลมยญาณนิทเทส วรรณนา** มีว่า

ในคำว่า ผู้ยังไม่อุปสมบท คือ ผู้ที่ถึงความงามขึ้นด้วยศีลสัมปทา ด้วยสามารถสมาทานไม่เหลือ ชื่อว่าอุปสัมบันนะ ผู้มิใช่อุปสัมบัน ชื่อว่าอนุปสัมบัน. สำหรับอนุปสัมบันเหล่านั้น

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่เป็นอนุปสัมบัน คือ ผู้ที่ไม่ใช่ภิกษุนั้น ก็สามารถจะมีกาย วาจางามขึ้นได้ด้วยการสมาทาน รักษาศีล

ขอให้ท่านดูความประพจน์ทางกาย ทางวาจาของบุคคลที่ไม่ใช่ภิกษุก่อน กาย วาจาที่ไม่งามเป็นไปเพราะอกุศลจิต เป็นไปในอกุศลกรรมบถ ๑๐ ก็มี เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นปุถุชน ผู้ที่ไม่ใช่พระภิกษุ ย่อมสามารถงามขึ้นด้วยศีลทางกาย ทางวาจา จนกระทั่งสามารถที่จะงามยิ่งขึ้นด้วยการเป็นภิกษุ ผู้สมาทานศีลทั้งหมดในพระวินัยบัญญัติ ซึ่งเป็นปาติโมกขสังวรศีล

ข้อความต่อไปมีว่า

ในคำว่า สิกขาบทมีที่สุด อธิบายว่า

ที่ชื่อว่า สิกขา เพราะต้องศึกษา

ที่ชื่อว่า ปท เพราะเป็นโกฏฐาส คือ เป็นส่วน ๆ ที่จะต้องศึกษา หรือว่าจะต้องศึกษาเป็นส่วน ๆ เป็นข้อ ๆ

อธิบายว่า ส่วนที่ควรศึกษาทั้งหลาย จึงชื่อว่า สิกขาบท

เพราะฉะนั้น ศีล หรือสิกขาบท ไม่ใช่เพียงทราบ แต่ว่าต้องศึกษา และคำว่า ศึกษา นี้ ไม่ใช่ศึกษาด้วยการฟัง แต่เป็นการศึกษาด้วยการประพฤติปฏิบัติตาม

เพราะฉะนั้น ลิกขาบท คือ ส่วนที่ควรศึกษาทั้งหลาย ควรประพฤติปฏิบัติตาม จึงเรียกว่า ลิกขาบท

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกอย่างหนึ่ง กุศลธรรมทั้งปวง ได้แก่สิกขา ได้แก่ศีล

ซึ่งท่านจะเห็นจริงว่า ในขณะที่เป็นกุศลจิตนั้น ย่อมละเว้นจากทุจริต เพราะฉะนั้น กุศลธรรมทั้งปวงจึงได้แก่สิกขา คือ ได้แก่ศีลนั่นเอง อันผู้ตั้งอยู่ในศีลจะ พึงบรรลุสูง ๆ ขึ้นไป

ชื่อว่า ปท เพราะเป็นที่ตั้งแห่งสิกขา คือ การปฏิบัติเหล่านั้น เพราะเหตุนี้จึง เรียกว่า ลิกขาบท เพราะเป็นบทแห่งสิกขาทั้งหลาย

สำหรับปุถุชน ยังมีการล่องศีล เพราะกำลังของกิเลส ที่ยังไม่ได้ดับเป็น สมุจเฉท และมีวัตถุ มีปัจจัยที่จะทำให้กิเลสนั้นมีกำลังแรงกล้าขึ้น ขณะนั้นก็ล่องศีล เป็นทุจริตกรรมทางกาย ทางวาจา ซึ่งความจริงแล้ว ก็เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม นั้นเอง แต่เพราะเหตุว่าเป็นนามธรรมฝ่ายอกุศลซึ่งมีกำลังแรงกล้าขึ้น เพราะฉะนั้น ก็เป็นเหตุให้กระทำกายทุจริต วจีทุจริต ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปุถุชนที่ยังไม่ใช่พระอริยเจ้า ยังไม่สามารถที่จะมีศีล ๕ บริสุทธี บริบูรณ์ได้ครบถ้วน เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะได้ทราบ ว่า ลิกขาบท หรือศีล ซึ่งมีที่สุด ชื่อว่าปริยัตตลิกขาบท เป็นอย่างไร

ข้อความใน **สัทธัมมปกาสินี** มีว่า

ลิกขาบทมีที่สุด ชื่อว่าปริยัตตลิกขาบท แห่งปริยัตตลิกขาบทเหล่านั้น

ในข้อนี้ มีที่สุด ๒ อย่าง คือ มีลิกขาบทเป็นที่สุด และมีกาลเป็นที่สุด

ก็เป็นเรื่องชีวิตประจำวันของท่านผู้ฟัง ท่านซึ่งมีศีล ศีลของท่านจะวิบัติ หรือ จะเป็นที่สุดไป เพราะลิกขาบท หรือเพราะกาล

๓๓๙

ข้อความต่อไปมีว่า

มีสิกขาบทเป็นที่สุดนั้น อย่างไร

สำหรับอุบาสก อุบาสิกา มีสิกขาบท ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๘, ๑๐ ตามที่สมาทาน

สำหรับสิกขมานา คือ ผู้ศึกษาปฏิบัติเพื่อการเป็นภิกษุณี ถ้าสามารถศึกษาปฏิบัติสิกขาบทเหล่านั้นได้ครบถ้วนตามกำหนด ๒ ปี จึงสามารถอุปสมบทเป็นพระภิกษุณีได้ในครั้งพุทธกาล แต่ถ้าขาดตกบกพร่อง ก็ต้องตั้งต้นนับใหม่ รักษาใหม่ จนกว่าจะครบ ๒ ปี โดยที่ไม่ขาดตกบกพร่องเลย จึงสามารถอุปสมบทเป็นภิกษุณีได้

สำหรับสิกขมานา สามเณร สามเณรี มีสิกขาบท ๑๐

นี่คือ มีสิกขาบทเป็นขอบเขต คือ เมื่อรักษาสิกขาบทเท่าใด ก็รักษาเท่านั้น เป็นขอบเขต ถ้าล่วงทุจริตกรรม ประพฤติล่วงศีลข้อที่รักษาไว้ สิกขาบทนั้น ก็มีที่สุด

ข้อความต่อไปมีว่า

มีกาลเป็นที่สุด อย่างไร

สำหรับอุบาสก อุบาสิกา เมื่อให้ทาน ชื่อว่าสมาทานศีล มีการอสังคาสะ หรือมีการเลี้ยงดูเป็นที่สุด

สำหรับผู้ไปวัด ชื่อว่าสมาทานศีล มีวิหารเป็นที่สุด ผู้สมาทานศีลโดยกำหนด ๑ วัน ๒ วัน ๓ วัน หรือกำหนดวันคืนยิ่งกว่านั้น ชื่อว่ามีกาลเป็นที่สุด คือ เมื่อพ้นกาลที่สมาทานรักษาแล้ว ก็ไม่ได้รักษาศีลนั้น เพราะฉะนั้น กาลที่กำหนดไว้ จึงเป็นที่สุดของการรักษาศีลนั้น

สำหรับศีล เป็นเรื่องที่สำคัญ และไม่ควรประมาทด้วย เพราะเหตุว่าถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ท่านจะเห็นคุณของการที่จะขัดเกลาจิตใจ ทั้งด้วยการ

ให้ทาน คือ สละวัตถุ ซึ่งเป็นประโยชน์กับบุคคลอื่น และด้วยการขัดเกลากิเลสที่แรงกล้า ที่จะเป็นเหตุจรรโลงทางกาย ทางวาจาด้วย

อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อากังขวรรค อากังขสูตร ใน อรรถกถา มโนรทปริณิ มีข้อความว่า

ก็ถ้าว่า สำหรับภิกษุผู้บวชยังไม่นาน หรือผู้มีปัญญาทราม พระผู้มีพระภาคจะตรัสตอบว่า ท่านทั้งหลายจงยังศีลให้บริบูรณ์

นี่เป็นข้อความที่ชี้ให้เห็นว่า สำหรับผู้ที่บวชไม่นาน หรือว่าผู้ที่มีปัญญาทราม พระผู้มีพระภาคตรัสให้จงยังศีลให้บริบูรณ์ เพราะเหตุว่าถ้าศีลยังไม่บริบูรณ์ กิเลสยังมีกำลัง ผู้ที่มีปัญญาน้อย ย่อมไม่สามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมที่จะดับกิเลสได้

สำหรับความสำคัญของศีล ซึ่งเป็นการรักษากาย วาจา ใจ ให้สุจริต เกี่ยวข้องกับการเจริญสติปัฏฐานอย่างไร เป็นสิ่งที่เกื้อกูลในการที่จะดับกิเลสอย่างไร นั้น ใน **สังยุตตนิกาย โขธมมคสังยุต กุณฑลียสูตรที่ ๖** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนมฤคทายวัน ใกล้เมืองสาเกตุ ครั้นนั้นแล กุณฑลียปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นได้ผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอาราม เข้าไปสู่บริษัท เมื่อข้าพเจ้าบริโภคอาหารเข้าแล้ว ในเวลาปัจฉิมภัต ข้าพเจ้าเดินไปเนื่อง ๆ เที่ยวไปเนื่อง ๆ สู่อาราม จากอาราม สู่อุทยาน จากอุทยาน ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง กำลังกล่าวถ้อยคำมีวาทะและการเปลื้องวาทะว่า ดังนี้เป็นอนิสงส์ และมีความขุ่นเคืองเป็นอนิสงส์ ส่วนท่านพระโคตมมีอะไรเป็นอนิสงส์อยู่เล่า

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร กุณฑลียะ ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลอันนิสงส์อยู่

ถ้าท่านจะสังเกตชีวิตอย่างคุณทลียะปริพาชก จะเห็นได้ว่า แม้ในสมัยนี้ก็ยังมียุคคนที่เป็นอย่างนี้ คือ ผู้ที่เที่ยวไปในอาราม เข้าไปสู่บริษัทเมื่อบริโภคอาหารเช้าแล้ว ในเวลาปัจฉาภตฺตเดินไปเนื่อง ๆ เที่ยวไปเนื่อง ๆ สู่อาราม จากอาราม สู่อุทยาน จากอุทยาน มีใหม่คนที่ชอบได้ธรรม จากวัดนี้ก็ไปวัดโน้น จากวัดโน้นก็มาวัดนี้ ซึ่งคุณทลียะปริพาชกก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง กำลังกล่าวถ้อยคำมีวาทะ และการเปลื้องวาทะว่า ดังนี้เป็นอนิสงส์ และมีความขุ่นเคืองเป็นอนิสงส์

พูดธรรม กล่าวธรรม สนทนาธรรม แต่ผลที่ได้รับคืออะไร ถ้าไม่ใช่เป็นเหตุผล ที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ก็เป็นเรื่องของวาทะต่อวาทะ ซึ่งมีความขุ่นเคือง ความโกรธแค้นกันเป็นอนิสงส์ ด้วยเหตุนี้คุณทลียะปริพาชก จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ส่วนท่านพระโคตมมโหระพาเป็นอนิสงส์อยู่แล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร คุณทลียะ ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์อยู่

ถ้าเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาค ผู้ตรัสรู้สภาพธรรมทั้งปวงตามความเป็นจริงทรงแสดงธรรมแล้ว ย่อมมีวิชา คือปัญญา ที่รู้ชัดในสภาพธรรมนั้น และมีวิมุตติ คือความพ้นจากกิเลสทั้งปวง เป็นผลานิสงส์อยู่

คุณทลียะปริพาชกกราบทูลถามต่อไปว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหน ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คุณทลียะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลผู้เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์

โพชฌงค์ เป็นองค์ธรรมเพื่อตรัสรู้หรือวิเศษจรรวม ซึ่งต้องเจริญ ไม่ใช่ไม่ต้องเจริญ ซึ่งโพชฌงค์นั้น มีสติสัมโพชฌงค์ที่จะต้องเกิดขึ้น และระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏด้วย จึงจะสามารถกระทำให้มาก และยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ได้

กุนทลียะปริพาชกกราบทูลถามว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่าไหน ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์

โพชฌงค์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมเครื่องตรัสรู้หรือวิเศษจรรวม ก็ต้องมีปัจจัย ถ้าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย โพชฌงค์ก็ย่อมจะเจริญและบริบูรณ์ไม่ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กุนทลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์

ต้องเจริญสติ อย่าคิดว่าไม่สำคัญ หรืออย่าคิดว่าเพียงขณะ สองขณะ จะไร้ประโยชน์ เพียงขณะ สองขณะ ขอให้เจริญไป อบรมไป จนกระทั่งเป็นอุปนิสัยปัจจัยจริง ๆ เมื่อไรที่เหตุสมควรแก่ผล ผลย่อมเกิดเป็นลำดับขั้น แต่ถ้าปราศจากสติปัฏฐาน ๔ แล้ว โพชฌงค์ ๗ ก็มีไม่ได้ วิชาและวิมุตติก็มีไม่ได้

กุนทลียะปริพาชกกราบทูลถามว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่าไหน ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์

หลายท่านเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานที่จะต้องเป็นปกติ และก็รู้ลักษณะของสติว่าขณะใดมีสติ ขณะใดหลงลืมสติ แต่กระนั้น ย่อมแล้วแต่เหตุปัจจัยว่า มีกรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ เป็นการหยั่งถึงปัจจัยของสภาพธรรมทั้งหลาย

แม้สติปัฏฐานที่จะเกิดขึ้นได้เนื่อง ๆ ป่วย ๆ ก็จะต้องมีกรรมที่ควรเจริญ ที่จะเกื้อกูลให้สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมด้วย อย่าปล่อยชีวิตไปตามแรง

ของกิเลส ซึ่งจะไม่เกื้อกูล ไม่อุปการะให้สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ถ้ารู้ว่าธรรมเหล่าไหน เมื่อเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ ให้ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ่อย ๆ เนือง ๆ ก็ย่อมจะเป็นปัจจัยให้สติเกิดได้บ่อย ๆ เนือง ๆ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กุณฑลียะ สุจจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์

เป็นสิ่งที่เปรียบเทียบให้เห็นว่า ถ้าชีวิตของท่านผู้ใดยังเป็นผู้ที่ทุศีล ยังเป็นผู้ที่มีทุจริตทางกาย ทางวาจา เนือง ๆ บ่อย ๆ เป็นนิจ หรือว่าเมื่อกระทำให้มาก ย่อมไม่เป็นปัจจัยให้สติปัฏฐาน ๔ บริบูรณ์ได้

สุจจริต ๓ คือ กายสุจจริต วจสุจจริต และมโนสุจจริต จึงเป็นสิ่งที่ควรจะได้พิจารณา เพื่อเกื้อกูลแก่การที่จะประพฤติกายสุจจริต วจสุจจริต มโนสุจจริตให้มากขึ้น และให้ละเอียดขึ้นด้วย

กุณฑลียะปริพาชกกราบทูลถามว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหน ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจจริต ๓ ให้บริบูรณ์

แม้แต่สุจจริต ๓ ก็ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ไม่มีใครอยากจะมีกายสุจจริต วจสุจจริต มโนสุจจริต แต่มี เพราะเหตุว่ามีปัจจัยที่จะทำให้กายสุจจริต วจสุจจริต มโนสุจจริต เกิดขึ้นเป็นไป ก็ย่อมเกิดขึ้นเป็นไป

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร กุณฑลียะ อินทริยสังวร อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจจริต ๓ ให้บริบูรณ์

ดูกร กุณฑลียะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปที่ชบใจด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่ซึ่งเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว

อนึ่ง เธอเห็นรูปที่ไม่ชบใจด้วยจักขุแล้ว ก็ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยายาบท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว

สำหรับในขณะที่ได้ยินเสียงด้วยหู ดมกลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องในภพด้วยกาย รู้ธรรมารมณด้วยใจ ก็โดยนัยเดียวกัน

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร กุณฑลียะ ก็สุจริตเหล่านั้น อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญกายสุจริตเพื่อละกายทุจริต เจริญวจีสุจริตเพื่อละวจีทุจริต เจริญมโนสุจริตเพื่อละมโนทุจริต

สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์

สุจริตไม่ได้มีแต่เฉพาะกายกับวาจา ถ้าละเอียดยขึ้น สุจริตถึงใจ คือ ถึงมโน ต้องมีทั้งกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต และทางทุจริตก็เหมือนกัน ไม่ใช่เพียงแต่กายทุจริต หรือวจีทุจริตเท่านั้น โดยความละเอียด ควรจะละมโนทุจริตด้วย

สารัตถปกาสินี อรรถกถา อธิบายว่า

บัณฑิตพึงทราบการบำเพ็ญสุจริตอย่างนี้ ในพระพุทธดำรัสที่ว่า ดูกร กุณฑลียะ อินทรีย์สังวรที่บุคคลอบรมแล้วอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมทำสุจริตทั้ง ๓ ให้บริบูรณ์ได้ ดังนี้

ต่อไปเป็นความละเอียดของทวารทั้ง ๖ ซึ่งมีข้อความว่า

ก็ในทวารทั้ง ๖ เหล่านี้ มีทุจริต ๑๘ อย่าง คืออย่างไร

กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เป็นไปทางทวารทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นทุจริต ๑๘ อย่าง ซึ่งมีอยู่เป็นปกติประจำ เพียงแต่ว่าท่านเจริญสติ มีอินทรีย์สังวรหรือไม่ ถ้าไม่เจริญสติ ไม่มีอินทรีย์สังวร ก็มีแต่กิเลสสะสมมากขึ้น เพิ่มขึ้นโดยไม่รู้ตัว แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติแล้ว จะรู้ว่ากิเลสมาก แต่ปัญญาและสติก็อบรมไป เพื่อวันหนึ่งจะได้มีกำลังคมกล้า สามารถที่จะดับกิเลสเหล่านั้นได้ เป็นลำดับขั้น

แต่ถ้ายังคงเป็นความไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า กิเลสมาก กายทุจริตก็มากทั้ง ๖ ทวาร วจีทุจริตก็มากทั้ง ๖ ทวาร มโนทุจริตก็มากทั้ง ๖ ทวาร ถ้าไม่รู้ละเอียดอย่างนี้ จะไม่เห็นกิเลสของตัวเองตามความเป็นจริงว่า สมกับคำว่า ปุณฺณ คือ กิเลสหนาแน่นจริง ๆ และก็เหนียวแน่น ยากแก่การที่จะละคลายจริง ๆ

ข้อความต่อไป กล่าวถึงทุจริต ๑๘ อย่าง คือ

เมื่ออภิวรรณ คือ อารมณ์ที่ดีมาสู่คลองในจักขุทวาร เมื่อภิกษุไม่เคลื่อนไหว อย่ยวะทางกายและทางวาจา เพียงแต่ให้ความโลภเกิดขึ้นในอารมณ์นั้นเท่านั้น ก็เป็นมโนทุจริต เมื่อภิกษุกล่าวอยู่ด้วยจิตที่ประกอบด้วยโลภะว่า โอหนอ สิ่งนี้น่าชอบใจ น่าพอใจ น่ารื่นรมย์ ก็เป็นวจีทุจริต เมื่อภิกษุใช้มือจับต้องสิ่งนั้นนั่นเอง ก็เป็นกายทุจริต

เป็นจริงอย่างนี้หรือเปล่า ท่านที่เคยประสบพบเห็นอะไรและเกิดความพอใจ กล่าวชม ชื่นชอบในสิ่งนั้น ต้องเกิดความยินดีพอใจในวัตถุนั้นทางใจเสียก่อน จึงจะกล่าวออกไปเป็นวาจา หรือถึงกับมือนี้จะเอื้อมไปจับต้องรูปคลำสิ่งนั้นด้วยความยินดีพอใจ

เพราะฉะนั้น ก็มีทั้งมโนทุจริต คือ มีความโลภเกิดขึ้นในอารมณ์นั้น แต่เวลาที่มิวจีทุจริตถึงกับกล่าวว่า สิ่งนี้น่าชอบใจ สิ่งนี้น่าพอใจ น่ารื่นรมย์ ขณะนั้นเป็นวจีทุจริต และถึงกับจับต้องรูปคลำด้วยความยินดีพอใจ ก็เป็นกายทุจริต

เคยสังเกตไหม ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ไม่รู้ถึงมโนทุจริต แต่ถ้าเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานแล้ว จะทราบได้ว่า ขณะใดเป็นเพียงมโนทุจริต ขณะใดเป็น วจีทุจริต และขณะใดเป็นกายทุจริต

ข้อความต่อไปมีว่า

แม้ในทวารที่เหลือ คือ ทางหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็นัยนี้เหมือนกัน ส่วนความแปลกกัน คือ ความต่างกันนั้น มีดังนี้ ก็เมื่อภิกษุจับต้องวัตถุนามาส คือ สิ่งที่ภิกษุไม่ควรจับต้อง เช่น เครื่องดนตรี มีสังข์และบันฑะวะ เป็นต้น อันเป็นวัตถุแห่งสังฆาทมณฺ์ ในโสตทวาร จับต้องของหอมและดอกไม้ เป็นต้น อันเป็นวัตถุแห่งคันธารมณฺ์ ในฆานทวาร จับต้องปลาและเนื้อ เป็นต้น อันเป็นวัตถุแห่งรสารมณฺ์ ในชีวนทวาร จับต้องจีวร เป็นต้น อันเป็นวัตถุแห่งโณฐัพพารมณฺ์ ในกายทวาร จับต้องเนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น อันเป็นธรรมารมณฺ์ ด้วยอำนาจแห่งบัญญัติในมโนทวาร ฟังทราบว่า เป็นกายทุจริต แต่โดยสังเขปในทวารทั้ง ๖ นี้ มีทุจริต ๓ อย่างเท่านั้น คือ การกำวล่งทางกาย เป็นกายทุจริต การกำวล่งทางวาจา เป็นวจีทุจริต การกำวล่งทางใจ เป็นมโนทุจริต

แต่ภิกษุนี้ ดำรงอยู่ในการอบรมภาวนาของตน กระทำสุจริตทั้ง ๓ เหล่านี้ ให้เป็นธรรมที่ตนประพฤติดีแล้ว ประพฤติอยู่ คืออย่างไร

คือ เมื่ออิฐฐารมณฺ์มาสู่คลองในจักขุทวาร เมื่อภิกษุไม่ทำให้กายและวาจา เคลื่อนไหว เริ่มตั้งวิปัสสนาอันมีรูปเป็นอารมณ์อยู่ ก็เป็นมโนสุจริต เมื่อภิกษุกล่าวอยู่ ด้วยจิตที่ประกอบ คือ อบรมด้วยวิปัสสนาว่า มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา เป็นวจีสุจริต เมื่อภิกษุไม่จับต้องสิ่งที่ไม่ควรจับต้อง เป็นกายสุจริต

แม้ในทวารที่เหลือ ก็นัยนี้เหมือนกัน

เป็นชีวิตปกติประจำวันหรือเปล่า ในการเจริญสติปัฏฐาน คือ การกระทำสุจริตทั้ง ๓ ให้เป็นธรรมที่ตนประพฤติดีแล้ว ประพฤติอยู่ คือ เมื่ออิฐฐารมณฺ์มาสู่คลองในจักขุทวาร คือ เวลาเห็นสิ่งที่น่าพอใจ ไม่ทำให้กาย และวาจาเคลื่อนไหว เริ่มตั้งวิปัสสนาอันมีรูปเป็นอารมณ์อยู่ ก็เป็นมโนสุจริต ไม่ยังกาย วาจาให้ไหว เวลาเห็น

ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ในขณะที่กำลังรู้ลักษณะของรูปธรรม ถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นมโนสุจริต เมื่อภิกษุกล่าวอยู่ด้วยจิตประกอบด้วย วิปัสสนาว่า มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา เป็นวิสุจริต เมื่อภิกษุไม่จับต้องสิ่งที่ไม่ควรจับต้อง เป็นกายสุจริต

๓๔๐

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อจะว่าโดยละเอียดโดยนัยนี้ จึงมีสุจริต ๑๘ ประการด้วยประการฉะนี้ แต่เมื่อจะว่าโดยสังเขปในทวารทั้ง ๖ แม้นี้ มีสุจริตอยู่เพียง ๓ อย่างเท่านั้น คือ กายสังวรเป็นกายสุจริต วจีสังวรเป็นวจีสุจริต มโนสังวรเป็นมโนสุจริต

อินทริยสังวร บัณฑิตพึงทราบว่ พึงทำสุจริตทั้ง ๓ ให้บริบูรณ์ ดังพรรณนามาฉะนี้

ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ เป็นอันพระผู้มีพระภาคได้ตรัสอินทริยสังวรศีลที่ตามรักษาเสียเอาไว้ ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า ละกายทุจริต เป็นต้น เป็นอันตรัสถึงกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ และมโนทุจริต ๓

บัณฑิตพึงทราบกายสุจริต เป็นต้น โดยนัยตรงกันข้ามกับกายทุจริต เป็นต้น นั้น ด้วยคำมีประมาณเท่านี้ เป็นอันพระผู้มีพระภาคตรัสปาติโมกขศีล ด้วยกายสังวร และวจีสังวร ตรัสถึงศีล ๓ อย่าง ด้วยมโนสังวร ปาริสุทธิศีลทั้ง ๔ เป็นอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว

ถ้าไม่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะเข้าใจไม่ละเอียดถึงมโนสุจริตทางทวารทั้ง ๖ เพราะเหตุว่าสุจริต ๓ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ เป็นไปในทวาร ๖ ซึ่งอารมณ์ไม่ได้มีแต่เฉพาะรูปารมณ์ คือ สีสันฉณณะที่ปรากฏทางตา หรือว่าเสียงสัทธารมณ์ที่ปรากฏทางหู หรือว่ากลิ่นที่ปรากฏทางจมูก หรือว่ารสที่ปรากฏทางลิ้น หรือว่าโผฏฐัพพะที่ปรากฏทางกาย แต่มีอารมณ์อื่นซึ่งเป็นอารมณ์ที่รู้ได้ทางใจ และเป็นที่ตั้งของความยินดีพอใจ ซึ่งขณะนั้นเป็นมโนสุจริตได้ เพราะสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นอารมณ์ทางใจ ถูกต้องตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงนามธรรม หรือรูปธรรมเท่านั้น

สำหรับเรื่องของทวารทั้ง ๖ ได้แก่ กายทวาร ๑ วจิตทวาร ๑ มโนทวาร ๑ ซึ่งเป็นไปทางทวารทั้ง ๖ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกิเลส อกุศล และทวารโดยละเอียดนั้น เพื่อที่จะให้เห็นว่า กิเลสนั้นมาก ไม่ใช่เล็กน้อยเลย และการที่จะดับกิเลสจริง ๆ เป็นสมุจเฉท แม้จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่ผู้ที่เจริญหนทางข้อประพฤติปฏิบัติที่จะดับกิเลส นั้น ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง และรู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง ไม่หลอกตัวเอง เพราะฉะนั้น จึงต้องเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน รู้สภาพของนามธรรมและรูปธรรม ที่เกิดปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ยิ่งรู้ละเอียด รู้ทั่ว รู้ชัดเจน ก็ยิ่งจะละคลาย สามารถที่จะแทงตลอด รู้ตรงตามความเป็นจริงว่า ท่านคลายความไม่รู้ในลักษณะของนามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ลงไปมากน้อยเท่าไรแล้ว ต้องเป็นผู้ที่ตรงจริง ๆ จึงสามารถที่จะดับกิเลสได้

อังกุตตรนิกาย ทสกนิบาต กายสูตร มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันบุคคลพึงละด้วยกาย มิใช่ด้วยวาจา มีอยู่ ธรรมอันบุคคลพึงละด้วยวาจา มิใช่ด้วยกาย มีอยู่ ธรรมอันบุคคลพึงละด้วยกายไม่ได้ ด้วยวาจาไม่ได้ พึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงจะได้ มีอยู่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมอันบุคคลพึงละด้วยกาย มิใช่ด้วยวาจาเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ต้องส่วนอาบัติไร ๆ อันเป็นอกุศลด้วยกาย เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญูไคร้ครวญแล้ว ได้กล่าวกับภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุเป็นผู้ต้องแล้วซึ่งส่วนอาบัติไร ๆ อันเป็นอกุศลด้วยกาย เป็นการดีหนอ ที่ท่านผู้มีอายุจงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ภิกษุนั้นอันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญูไคร้ครวญแล้ว ว่ากล่าวอยู่ ย่อมละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้เรียกว่า อันบุคคลพึงละด้วยกาย มิใช่ด้วยวาจา

ถ้ากายทุจริต ซึ่งเป็นทุจริตทางกาย ก็จะต้องละด้วยการอบรมเจริญกายสุจริต แทนกายทุจริต ถ้าไม่มีกายทุจริตเป็นเครื่องวัด จะทราบได้ใหม่ว่ากิเลสแรงกล้าแค่ไหน

ทุกท่านมีกิเลสเป็นของแน่ ยังไม่ใช่พระอริยเจ้า กิเลสก็หนาแน่นและมากเหลือเกิน ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าไม่มีกายทุจริตเป็นเครื่องวัด เช่น ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร ท่านจะไม่ทราบเลยว่า กิเลสของท่านแรงถึงขั้นไหนแล้ว

เวลาที่มีกายทุจริตปรากฏ ท่านทราบได้เลยว่า กิเลสแรงแล้ว ล่วงออกมาเป็นทุจริตทางกายแล้ว เป็นเครื่องวัดปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะกระทำ หรือกำลังกระทำอยู่ ทราบได้เลยว่า ในขณะที่นั้นกิเลสมีกำลังถึงกับเป็นกายทุจริตแล้ว ซึ่งควรที่จะระลึกได้และรู้ว่า กิเลสมีกำลังแรงถึงขั้นนี้แล้ว เพราะฉะนั้น ควรที่จะขัดเกลา ละคลายกิเลสที่เป็นกายทุจริตเสีย ซึ่งเป็นเรื่องของท่านเองที่จะพิจารณาได้ว่า วันหนึ่ง ๆ กิเลสแรง ๆ ที่เป็นกายทุจริตมากไหม บ่อยไหม ควรหรือไม่ที่จะละคลาย ควรหรือไม่ที่จะอบรมเจริญกุศลสุจริตแทนกายทุจริตนั้น

ในพระสูตรนี้ แม้ว่าพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระภิกษุทั้งหลาย แต่ย่อมนำความรวมถึงกายทุจริตของฆราวาสด้วย ซึ่งสำหรับเพศของบรรพชิตที่เป็นภิกษุนั้น ย่อมขัดเกลามากกว่าโดยเพศ และโดยเจตนาของท่านที่ประสงค์จะขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้นในเพศของภิกษุ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าพระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุ แต่ก็รวมถึงฆราวาสด้วย

หากท่านเป็นผู้ที่ศึกษาพระวินัยจะทราบว่า ภิกษุรูปใดต้องอาบัติทางกายในข้อใด ซึ่งเรื่องใดที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้าม ย่อมทำให้ความประพฤติทางกายของภิกษุงดงามยิ่งขึ้น และถ้าฆราวาสจะศึกษา และเห็นว่าแม้ฆราวาสเองก็ควรที่จะละกายทุจริตนั้น ฆราวาสก็ย่อมสามารถที่จะละเว้นกายทุจริตได้มากขึ้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมอันบุคคลพึงละด้วยวาจา มิใช่ด้วยกายเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ต้องส่วนอาบัติไร ๆ อันเป็นอกุศลด้วยวาจา เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญูไคร้ครวญแล้ว ได้กล่าวกับภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุเป็นผู้ต้องแล้วซึ่งส่วนอาบัติไร ๆ อันเป็นอกุศลด้วยวาจา เป็นการดีหนอ ที่ท่านผู้มีอายุจงละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ภิกษุนั้นอันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญูไคร้ครวญแล้ว ว่ากล่าวอยู่ ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ดูกร ภิกษุทั้งหลายธรรม เหล่านี้เรียกว่า บุคคลพึงละด้วยวาจา มิใช่ด้วยกาย

มีใครบ้างไหมที่ไม่ได้พูด พูดเสมอ เป็นปกติ เป็นธรรมดา แต่ว่าคำพูดหรือวาจาที่เป็นทุจริตก็มี สุจริตก็มี ถ้าท่านเป็นฆราวาส คงจะไม่มีสหายพรหมจรรย์มาตักเตือนว่า ท่านได้ล่วงอาบัติที่เป็นวจีทุจริตในส่วนนั้น ๆ แล้ว เพราะฉะนั้น ท่านควรจะเป็นผู้ที่สติเกิด ระลึกรู้สภาพของกิเลสของท่านเองตามความเป็นจริงว่า มีกำลังแรงถึงกับเป็นวจีทุจริตในข้อใดบ้าง เช่น ในข้อของการพูดเท็จมีหรือไม่ ถ้ามี ก็หมายความว่ากิเลสมีกำลัง จึงทำให้เกิดวจีทุจริตได้ เป็นชีวิตจริงตามปกติ เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้าไม่พิจารณาอย่างนี้ การศึกษาเรื่องของศีลจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย

เพราะฉะนั้น สำหรับคำพูด ซึ่งทุกท่านก็ต้องพูด ก็ควรจะละวจีทุจริต ด้วยการอบรมเจริญวจีสุจริต คือ พูดคำจริง ๑ พูดคำไม่ส่อเสียด ๑ พูดคำอ่อนหวาน ๑ พูดคำพอประมาณ ๑

วิรติเจตสิก ซึ่งเป็นเจตสิกที่ทำกิจวิรติทุจริต สัมมาวาจา วิรติ งดเว้นวจีทุจริต ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสมบุรณ์ทั้งอรรถและพยัญชนะ ไม่ได้กล่าวว่า สัมมาวาจา คือ วิรติหรืองดเว้น วจีหรือการพูด คือ ไม่ใช่งดเว้นการพูด แต่สัมมาวาจา คือ วิรติวจีทุจริต มิฉะนั้นแล้วในพระธรรมก็ต้องมีว่า สัมมาวาจา วิรติการพูด ท่านตรวจสอบได้ในพระไตรปิฎกว่า สัมมาวาจา ไม่ใช่วิรติการพูด แต่ว่าวิรติคำพูดที่เป็นทุจริต

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมอันบุคคลพึงละด้วยกายไม่ได้ ละด้วยวาจาไม่ได้ พึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงจะได้เป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โภคะ อันบุคคลพึงละด้วยกายไม่ได้ ด้วยวาจาไม่ได้ พึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงจะได้ โทสะ ... โมหะ ... โภคะ ... อุปนาหะ ... มกฺขะ ปฬาสะ ... มัจฉริยะ ... ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความริษยาอันชั่วช้า อันบุคคลพึงละด้วยกายไม่ได้ ด้วยวาจาไม่ได้ พึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงจะละได้

ท่านมีโภคะ โทสะ โมหะ โภคะ คือ ความโกรธเคือง อุปนาหะ คือ ความผูกเวร มกฺขะ คือ ความลบหลู่ ปฬาสะ คือ ความยกตนเพี้ยมบุคคลอื่น มัจฉริยะ คือ ความตระหนี่ ความริษยา ความปรารถนาอันชั่วช้าบ้างใหม่ในใจ แต่ยังไม่ล่วงมาเป็นกายทุจริต วิจิตรทุจริต แต่โภคะทางใจมี โทสะก็มี โมหะก็มี โภคะ คือ ความโกรธมีใหม่

วันหนึ่ง ๆ มีความโกรธใครบ้างหรือเปล่า หรือว่าไม่โกรธใครเลย ถ้ามี ยังไม่ล่วงออกมาเป็นกายทุจริต วิจิตรทุจริตก็ได้ แต่ว่ากรรมเหล่านี้เมื่อไม่ได้เป็นทางกาย ไม่ได้เป็นทางวาจา ก็จะละทางกาย ทางวาจาไม่ได้ แต่ที่จะละได้ พึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงจะละได้

ทำอย่างไรปัญญาจึงจะรู้ชัดได้ ถ้าสติไม่ระลึกรวมลักษณะของสภาพธรรมนั้นมีทางอื่นใหม่ที่ปัญญาจะรู้ชัด ก็ไม่มี ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงต้องเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามปกติ ตามความเป็นจริง ในชีวิตประจำวัน ปัญญาจึงสามารถจะรู้ชัดในสภาพธรรมนั้น เพราะเหตุว่าพึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงจะละได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ความริษยาอันชั่วช้าเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คฤหบดี หรือบุตรแห่งคฤหบดีในโลกนี้ ย่อมสมนุรณด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทอง ทาส หรือคนเข้าไปอาศัยของคฤหบดี หรือบุตรแห่งคฤหบดีผู้ใดผู้หนึ่ง ย่อมคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ คฤหบดี หรือบุตรแห่งคฤหบดีนี้ ไม่พึงสมนุรณด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทอง

อนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์ ผู้เป็นผู้ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช-
บริขาร อันเป็นปัจจัยแก่คนไข้ สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่ง ย่อมคิดอย่างนี้ว่า
โอหนอ ท่านผู้มีอายุนี้ ไม่เพียงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริขาร อันเป็น
ปัจจัยแก่คนไข้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าความริษยาอันชั่วช้า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความริษยาอันชั่วช้า อันบุคคลพึงละด้วยกายไม่ได้ ด้วย
วาจาไม่ได้ พึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงจะได้

ความริษยานี้ ไม่เว้นแม้แต่บรรพชิต ถ้าผู้นั้นไม่ใช่พระอริยเจ้า ไม่ใช่พระ
อริยบุคคลแล้ว ดับความริษยาเป็นสมุจเฉทไม่ได้ แต่ว่าตามการสะสม บางท่าน
อาจจะมีน้อย บางท่านอาจจะมีมาก ลองคิดจริง ๆ ความริษยานี้มีบ้างไหม สักนิด
สักหน่อย แม้ว่าไม่มาก บางท่านอาจจะไม่ริษยาในวัตถุสิ่งของ แต่ยังคงมีความริษยา
ในยศ ในสรรเสริญของบุคคลอื่น ในสักการะ ในความเคารพ ในความนับถือ ในการ
กราบไหว้ของบุคคลอื่น

เรื่องของกิเลสที่สะสมมา ไม่เป็นทางโน้น ก็เป็นทางนี้ ไม่เป็นไปในเรื่องนี้ ก็
เป็นไปในเรื่องนั้น ถึงแม้ว่าอาจจะไม่ริษยาในฐานะ ในความเป็นอยู่ ในทรัพย์สินเงิน
ทอง แต่บางท่านอาจจะมีริษยา มีความรู้สึกในใจ เกรงว่าบุคคลอื่นจะเก่งกว่า
จะได้รับคำสรรเสริญ ยกย่อง เคารพสักการะมากกว่า มีไหมในชีวิตประจำวัน ถึงแม้ว่า
จะไม่ใช้ชีวิตของตนเอง แต่ให้ดูฤทธิ์ของความริษยาว่า ถึงจะไม่เป็นไปในทรัพย์สิน
เงินทอง ในฐานะความเป็นอยู่ แต่แม้เพียงคำสรรเสริญ ความเคารพสักการะของบุคคล
อื่น บางคนก็ยังกลัว เกรงว่าคนอื่นจะเลื่อมใสในคนอื่นมากกว่า จะสรรเสริญ ยกย่อง
เคารพบุคคลอื่นมากกว่า หรือเกรงแม้แต่ว่า บุคคลอื่นจะเก่งกว่า

ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล ไม่มีความริษยา ดับเป็นสมุจเฉท เพราะเหตุว่าเป็นแต่
เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเท่านั้น ไม่ควรที่จะไปริษยาบุคคล
หนึ่งบุคคลใดเลย เพราะถึงแม้ว่าจิตจะเฝ้าร้อนริษยาสักเท่าไร บุคคลที่สมบุรณ์ด้วย
ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขเพราะกรรมที่ได้กระทำมาแล้ว ก็มีเหตุที่จะให้ลาภ ยศ

สรรเสริญสุขนั้น อุดมสมบูรณ์ เพราะฉะนั้น ไม่สมควรที่จะให้จิตเป็นอกุศล วิชาในบุคคลอื่น แม้จะเป็นเพียงเล็กน้อย ก็ควรที่จะทราบว่า ขณะนั้นเป็นอกุศล ควรจะละให้หมดสิ้นไป

ต่อไปเป็นเรื่องละเอียดที่แฝงอยู่ในใจ ที่เป็นอกุศล ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงที่จะดับให้หมดสิ้นไปได้ ก็เพราะสติระลึกรู้ ปัญญาแทงตลอดในสภาพนั้นตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความปรารถนาอันชั่วช้า อันบุคคลพึงละด้วยกายไม่ได้ ด้วยวาจาไม่ได้ พึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงละได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ความปรารถนาอันชั่วช้าเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้

เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้ไม่มีศรัทธา

เป็นผู้ทุศีล ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้มีศีล

เป็นผู้ได้สดับน้อย ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้ได้สดับมาก

เป็นผู้มีความยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้ชอบสงัด

เป็นผู้เกียจคร้าน ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้ปรารภความเพียร

เป็นผู้มีสติหลงลืม ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้สติตั้งมั่น

เป็นผู้มีใจไม่ตั้งมั่น ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้ใจตั้งมั่น

เป็นผู้มีปัญญาทึบ ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้มีความรู้

เป็นผู้ยังไม่สิ้นอาสวะ ย่อมปรารถนาว่า คนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้สิ้นอาสวะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความปรารถนาอันชั่วช้า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความปรารถนาอันชั่วช้า อันบุคคลพึงละด้วยกายไม่ได้
ด้วยวาจาไม่ได้ พึงเห็นชัดด้วยปัญญาแล้วจึงจะได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หากว่าโลภะครอบงำภิกษุนั้นเป็นไป หากว่าโทสะ โมหะ
โกธะ อุปกนาหะ มกฺขะ ปฬาสะ มัจฉริยะ ความริษยาอันชั่วช้า ความปรารถนาอัน
ชั่วช้าครอบงำภิกษุนั้นเป็นไป ภิกษุนั้น อันบุคคลพึงรู้อย่างนี้ว่า โลภะย่อมไม่มีแก่ท่าน
ผู้รู้ ฉนฺได ท่านผู้มีอายุนี้หารู้ฉนฺนนั้นไม่ เพราะฉะนั้น โลภะจึงครอบงำท่านผู้มีอายุนี้

โทสะ โมหะ โกธะ อุปกนาหะ มกฺขะ ปฬาสะ มัจฉริยะ ความริษยาอันชั่วช้า
ความปรารถนาอันชั่วช้า ย่อมไม่มีแก่ท่านผู้รู้ ฉนฺได ท่านผู้มีอายุนี้ หารู้ฉนฺนนั้นไม่
เพราะฉะนั้น โทสะ โมหะ โกธะ อุปกนาหะ มกฺขะ ปฬาสะ มัจฉริยะ ความริษยา
อันชั่วช้า ความปรารถนาอันชั่วช้า จึงครอบงำท่านผู้มีอายุนี้

